

ARKKITEHDIT KAUPUNKISUUNNITTELIJOINA POHJOIS-SUOMESSA 1965-2015

TIMO TAKALA

Lukijalle

Tämä julkaisu on kirjoitettu työmateriaaliksi vuonna 2014 vireille pantua Pohjois-Suomen arkkitehdit SAFA:n 50-vuotishistoriikka varten. Tarkoituksena on ollut koota talteen kaupunkisuunnittelun parissa vuosina 1965-2015 toimineiden arkkitehtien muistitieto. Julkaisu ei siis pyri olemaan kattava kaupunkisuunnittelun historiikki käsiteltävältä alueelta ja ajalta.

Lähtökohta-aineistona ovat neljä eri aikakausiin keskittyntä keskusteluryhmää ja niistä tehdyt muistiinpanot. Kuhunkin keskusteluryhmään osallistui ryhmien vetäjänä toimineen Timo Takalan lisäksi neljä tai viisi käsiteltävänä aikana toiminutta arkkitehtia. Keskustelut käytiin syksyn 2014 ja kevään 2015 aikana.

Eri aikakausina suunniteltujen ympäristöjen ominaispiirteitä lähestyttiin kullekin ajalle tyypillisten esimerkkien valossa. Kyseessä ei ole siis lista aikakauden parhaista kaupunkisuunnittelukohteista, vaan käsittelyn otettiin paitsi onnistuneita, myös tavanomaisia ja epäonnistuneitakin kohteita. Esimerkit painottuvat Oulun kaupunkiin sen vuoksi, että isoista ja nopeasti rakentuneista kaavoituskohteista kullekin ajalle tyypilliset piirteet ovat helpoimmin löydettävissä.

Kirjoittaja on täydentänyt ja tarkistanut faktatietoja myös muista lähteistä. Keskustelujen ulkopuoliset lähteet on mainittu kunkin luvun yhteydessä. Keskustelujen osanottajat ovat tarkistaneet heidän lausumikseen mainitut tiedot. Muilta osin tekstistä vastaa kirjoittaja.

Tämä on jatkuvasti täydentyvä luonnos, joten otan mielelläni vastaan historiikkia koskevia tarkistus- ja täydennys ehdotuksia.

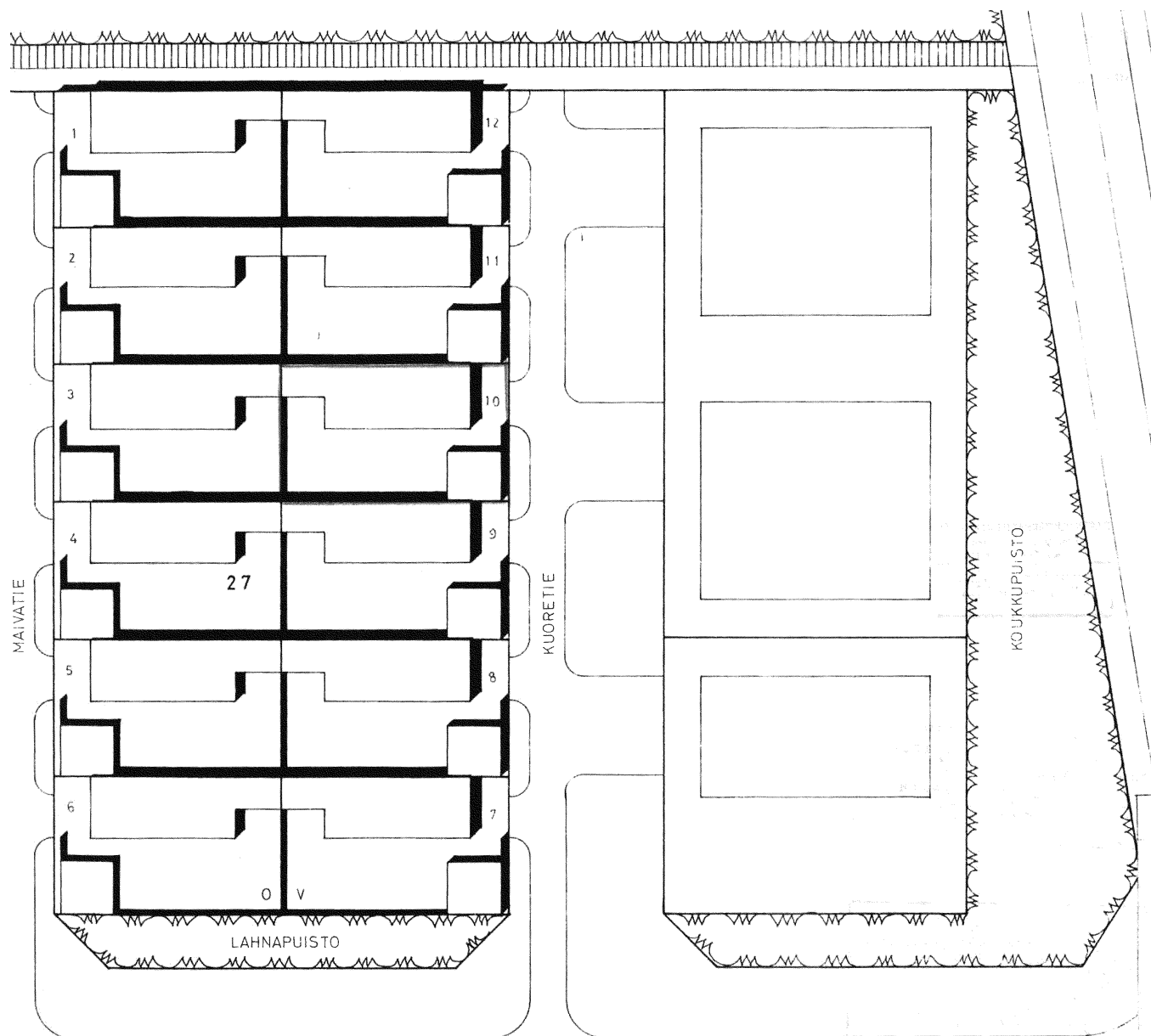
Oulussa 8.4.2016

(tark. 6.4.2020)

Timo Takala

timo.takala@arkkitehtiasema.fi

040 5886550

Korttelisuunnitelma Oulun Pyykösjärven asemakaavan kortteliin 27 v. 1969. Kortteli tuli rakentaa arkkitehtitoimisto Harju-Karjalaisen Oulun kaupungille suunnittelema HK-tyyppitaloja käyttäen. Tontin varannut sai kaupungilta valmiit piirustukset.

Arkkitehdit kaupunkisuunnittelijoina Pohjois-Suomessa 1965-2015

Pohjois-Suomen SAFAn perustamisvuonna 1965 kaupunkisuunnittelu oli arkkitehdeille vielä harvinainen toimiala. Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun alueilla työskenteli päätoimisesti kaupunkisuunnittelun ja kaavoituksen tehtävissä arkkitehteja ainoastaan Oulun kaupungilla. Asemakaava-arkkitehdin virka oli perustettu Ouluun jo vuonna 1947 ja yleiskaava-arkkitehdinkin virka vuonna 1960¹. Kajaanissa oli ollut vuodesta 1957 alkaen kaupunginarkkitehti, jonka tehtäviin kuului sekä talonsuunnittelu että asemakaavoitus.

Vuoden 1965 tienoilla Oulun yliopistosta valmistuivat ensimmäiset arkkitehdit. Omalla arkkitehtikoululla olikin tuosta lähtien ratkaiseva vaikutus arkkitehtien määrän nopeaan kasvuun Pohjois-Suomessa. Oulun yliopistossa oli alusta alkaen myös asemakaava-opin professuuri, joten valmistuneilla arkkitehdeilla oli valmiudet myös kaupunkisuunnittelun tehtäviin.

Kaupungit ja kunnat ensimmäisinä työnantajina

1960- ja 1970-luvun vaihteen noususuhdanteessa kunnat, valtio ja vasta synnytyt seutukaavaliitot perustivat runsaasti kaavoitusarkkitehdin ja -insinöörin virkoja. Arkkitehtien työmahdollisuudet kaupunkien ja kuntien palveluksessa lisääntyivät nopeasti 1960-luvun lopulta 1980-luvulle asti. Oulun kaupungin kaavoitusosastolla työskenteli vuonna 1972 jo seitsemän arkkitehtia. Vuonna 1969 perustettu Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto ja sen työn jatkaja Pohjois-Pohjanmaan liitto on alusta alkaen tarjonnut pysyvän työpaikan 1-3 arkkitehdille seutu- ja maakuntakaavoituksen parissa. Raahe sai ensimmäisen kaupunginarkkitehdin viran vuonna 1970, Ylivieska vuonna 1980. Kalajoki muutti vuonna 1984 perustetun kaavoitusinsinöörin viran nimikkeen kaavoitusarkkitehdin tai -insinöörin viraksi vuonna 1989.

Haastatteluissa kävi ilmi erityisesti Oulun asemakaavaosaston merkitys kaupunkisuunnittelijoiden kouluttajana. Oulun kaupunki on tarjonnut 1960-luvulta alkaen jatkuvasti harjoittelupaikkoja

arkkitehtiopiskelijoille ja eri vuosina harjoittelussa olleet ovat aina kiittäneet osaston tarjoamaa monipuolista perehdytystä alan tehtäviin. Toki myös muissa kunnissa ja maakuntaliitoissa on tarjottu harjoittelumahdollisuuksia arkkitehtiopiskelijoille.

Kaavoituksen ohjaus- ja valvontatehtävät lääninhallituksessa, Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun ympäristökeskuksissa ja ELY-keskuksissa ovat työllistäneet 1-5 arkkitehtia. Arkkitehtiliiton vuosikirjan mukaan vuonna 2015 Oulun, Raahen, Kajaanin, Ylivieskan ja Kalajoen kaupunkien, Kempeleen kunnan, Pohjois-Pohjanmaan liiton ja Pohjois-Pohjanmaan Ely-keskuksen palveluksessa työskenteli kaavoitustehtävissä 23 liiton jäsentä. Kaikki kaupunkisuunnittelun parissa työskentelevät eivät ole kokeneet Arkkitehtiliittoa omakseen, joten julkissektori työllistää kaupunkisuunnittelutehtävissä Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun alueella arviolta nelisenkymmentä arkkitehtia.

Aluearkkitehtitoiminta avasi tietä maaseudulle

Aluearkkitehtitoiminta aloitettiin Suomessa kokeiluna vuonna 1982 Suomen Arkkitehtiliiton sisäasiainministeriölle tekemän aloitteen aikaansaamana.

Aluearkkitehtitoimintaa aloitettaessa, 70- ja 80-lukujen vaihteessa oltiin huolestuneita maaseudun kulttuuriympäristöjen katoamisesta uudisrakentamisen tai rakennusten ulkonäköä usein voimakkaasti muuttavien energiakorjausten seurauksena. Suomen Arkkitehtiliitossa nähtiin tarve turvata rakennetun ympäristön asiantuntijuus myös pienissä kunnissa. Kokeilun perusteella toiminta todettiin hyödylliseksi ja aluearkkitehtitoiminta vakiintui vuodesta 1986 valtion osarahoitteiseksi toiminnaksi. Aluksi aluearkkitehdin tehtäväkuva painottui rakentamisen ohjaukseen. 2000-luvulla voimaan tulee maankäyttö- ja rakennuslain myötä tehtäväkuva painottui enemmän kaavoituksen ohjaukseen.³

Aluearkkitehtitoiminnalla on ollut huomattava merkitys maaseudun rakennuskulttuurin vaalimisen ja maaseudun suunnittelun edistäjänä. Toiminta tutustutti aiemmin kaupungeissa viihtynyttä arkkitehtikuntaa maaseutuun ja maaseudun asukkaita arkkitehteihin, mikä avasi maaseutua arkkitehtien toimintakentäksi. Moni aluearkkitehtina aloittanut jäi myös

pysyvästi maaseudulle virkamieheksi tai toimiston pitäjäksi. Näin toiminnalla oli myös välillistä vaikutusta arkkitehtien työllisyyteen lamavuosina.

Aluearkkitehtitoiminnan näkyvin jälki Pohjois-Suomessa on ehkä Tyrnävällä, jossa Maija Niemelä toimi Lakeuden aluearkkitehtina vuosina 2001–2005. Niemelä ja puolisonsa Pentti Myllymäki ovat sittemmin jatkaneet työskentelyä Tyrnävällä arkkitehtitoimistossaan vaikuttaen merkittävästi Tyrnävän omaleimaisen arkkitehtonisen ilmeen syntymiseen.

Tyrnävän meijerialue on muutettu kunnan kulttuurikeskukseksi.

Maaseudun suunnittelu insinööreiltä arkkitehdeille

Maalaiskuntien kaavoitus kuului vuonna 1965 valtiolle ja oli lähes kokonaan maanmittausinsinöörien käsissä. Itsenäisyyden alkuvuosikymmeninä maaseudun kaavoitusta olivat hoitaneet rakennushallitus ja lääninhallitukset arkkitehtien johdolla. Sodan jälkeen jälleenrakennustehtävät työllistivät Suomen vähäisen arkkitehtikunnan, joten valtio siirsi maalaiskuntien kaavoituksen pääosin maanmittaushallinnon tehtäväksi ja pikakoulutti maanmittausinsinöörejä näihin tehtäviin. Seurauksena oli arkkitehtien ja maanmittausinsinöörien välejä vuosikymmenten ajan hiertänyt kiista kaavoitustehtävistä. Kiista sai päätöksen vasta vuonna 1990, jolloin maanmittauslaitoksen kaavoitustoiminta päättyi.

Maanmittauslaitos perusti vuonna 1958 Ouluun Pohjois-Suomea varten kaavoitusyksikön, jota johti vuoteen 1971 asti maanmittausinsinööri Paavo Littow. Littow laati tuona aikana asemakaavat (tuolloiselta nimeltään aluksi rakennussuunnitelmat ja sittemmin rakennuskaavat) useimpiin Oulun ja Lapin läänien kirkonkyliin ja taajamiin. Littow suhtautui työhönsä poikkeuksellisella antaumuksella ja perehtyi laajasti kaupunkisuunnittelun kirjallisuuteen. Littowin laatimat kaavat eivät käytännössä eronneetkaan tuon aikakauden arkkitehtien laatimista kaavoista. Littow opetti virkatyönsä ohessa Oulun yliopistossa useille arkkitehtisukupolville kaavataloutta.

Konsulttitoimistot maaseudun kaavoittajina

Kaavoitustehtävät lisääntyivät merkittävästi kun maalaiskunnatkin saivat itsenäisen kaavoitusosoikeuden vuoden 1967 alusta. Tämä innosti kunnat kaavoittamaan vielä kaavaa vailla olevia taajamiaan sekä uusia asunto- ja teollisuusalueita taajamien kupeeseen. Maanmittaustoimisto sai kilpailijoikseen ensin maalaiskuntien liiton omistaman Suunnittelukeskus MKR:n, (sittemmin Suunnittelukeskus ja nykyisin FCG) ja yksityisen Maa- ja Vesi Oy:n.

MKR:ssä arkkitehtien osuus oli vahva alusta pitäen koska yritys oli perustettu nimellä Maaseudun keskusrakennustoimisto alun perin suunnittelemaan kouluja maaseudulle. MKR:n Oulun aluetoimisto oli perustettu jo vuonna 1961 arkkitehti Risto Jämsän johdolla. Suunnittelukeskuksella oli Kajaanissa maankäytön suunnitteluun ja kaavoitukseen keskittynyt alue-toimisto vuosina 1985–1991. ⁴ Maa- ja Vesi Oy oli puolestaan maanmittausinsinöörien hallitsema, mutta Oulun toimistossa työskenteli myös arkkitehtejä. Insinööritoimisto Suunnittelukolmio Oy:llä oli myös kaavoitustoimintaa Oulussa 1980- ja 1990-luvuilla.

Maanmittaustoimistojen kaavoitustoiminnan loputtua Oulun toimiston työttömäksi jäänyt henkilökunta perusti alan konsulttitoimiston Ympäristötaito Oy:n, jonka toimintaa jatkaa Sweko Finland Oy:n Oulun toimisto. Tämä kaavoituksen

markkinajohtaja Pohjois-Suomessa on koko ajan työllistänyt useita arkkitehteja.

Kun Oulussa oli hyvin tarjolla opiskelijatyövoimaa, insinööritoimistot palkkasivat aluksi arkkitehtiopiskelijoita aputyövoimaksi. Valmistuttuaan monet arkkitehdit säilyttivät työpaikkansa ja vähitellen kaavoitustyö siirtyi insinööritoimistoissakin pääosin arkkitehtien hoidettavaksi. Valtakunnallisten konsulttitoimistojen Oulun sivutoimistoilla onkin kaiken aikaa ollut suuri merkitys arkkitehtikunnan työllistäjinä ja kouluttajina kaupunkisuunnittelun tehtäviin.

Arkkitehtitoimistot kaupunkisuunnittelijoina

Pohjois-SAFAn perustamisvuonna 1965 alueen harvoilla arkkitehtitoimistoilla kaupunkisuunnittelun toimeksiantoja ei juuri ollut. Kaupungit käyttivät isommissa kaavoitustöissään helsinkiläisiä tunnettuja kaupunkisuunnittelijoita, kuten Olli Kivinen, Pentti Ahola, Risto Kaarlehto ja Ahti Korhonen.

Oulun yliopiston arkkitehtikoulutuksen käynnistyttyä Oulun kaupunki alkoi kuitenkin tukea paikallista suunnittelua. Oulun Puolivälinkankaan ja Kaukovainion asemakaavat laati vielä helsinkiläinen Pentti Ahola, mutta Koskelan uuden asuntoalueen ja Tuiran uusi asemakaava tilattiin oululaiselta Irma ja Matti Aaltosen arkkitehtitoimistolta. Matti Aaltonen toimi silloin Oulun yliopiston asemakaavoituksen professorina. Aaltosten toimistossa näiden tehtävien parissa työskentelivät muun muassa Anna-Maria ja Heikki Kantola.

Pian ensimmäisten arkkitehtien valmistuttua Oulun yliopistosta Oulun kaupunki tilasi laajoja kaavoitustöitä oululaisilta verrattain kokemattomiltakin nuorilta toimistoilta. Tällä oli huomattava merkitys sille, että Oulun yliopistosta valmistuneet arkkitehdit voivat työllistyä Pohjois-Suomessa. Myös muut Pohjois-Suomen kunnat hyötyivät kun tarjolle tuli pätevää ja alueen olosuhteet tuntevaa suunnittelua omalta alueelta.

Vuodesta 1965 alkaen Oulussa onkin toiminut useita arkkitehtitoimistoja myös kaupunkisuunnittelun tehtävissä. Tämä on tehnyt mahdolliseksi, että arkkitehtitoimistojenkin palveluksessa on voinut erikoistua kaupunkisuunnittelun tehtäviin.

1960-luvun lopulta 1990-luvulle kaupunkisuunnittelu ja kaavoitus Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun alueilla tehtiin lähes sataprosenttisesti alueen omin voimin. Julkisista hankinnoista säädetty ensimmäinen laki vuonna 1992 ja viimeistään vuonna 2007 voimaan astunut Laki julkisista hankinnoista on sittemmin tuottanut alueelle muutamia Etelä-Suomesta tilattuja kaupunkisuunnitelmia. Toisaalta Oululaiset toimistot ovat tehneet enenevässä määrin kaupunkisuunnitelmia muualle Suomeen. Kun aiemmin töitä saatiin muualta Suomesta vain arkkitehtikilpailujen kautta, hankintojen kilpailutus on avannut markkinoita laajemminkin.

Arkkitehtitoimistoissa on kautta vuosien osallistuttu ahkerasti kaupunkisuunnittelukilpailuihin, jonka kautta on saatu muutamien toimeksiantojen lisäksi laatupisteitä kuntien kilpailutuksissa. Arkkitehtitoimistojen osuus kaupunkien toimeksiannoista on ollut aina vahva monialaisiin konsulttitoimistoihin verrattuna. Aiemmin tähän vaikutti se, että arkkitehdit tilaajina suosivat tuttuja kollegoitaan, myöhemmin se, että kaupungit ovat painottaneet laatupisteitä kilpailutuksissa. Monialaiset konsulttitoimistot ovat puolestaan pystyneet säilyttämään vahvan asemansa suunnittelun hintaa painottavissa maaseudun kaavoitustehtävissä.

Lähteet:

1. Mikkola, Irma. – Oulun kaupungin kaavoitus ja kaavoitusorganisaatio. Arkkitehti 3. 1972 s. 37–41.
2. SAFA Vuosikirja 2015.
3. Alakare, Saija. – Aluearkkitehti – ympäristön moniottelija - kukkaistutuksista strategiseen aluesuunnitteluun -Aluearkkitehtitoiminta Suomessa

BETONILÄHIÖIDEN JA RUUTUKAAVOJEN VUOSIKYMMEN 1965-1973

Betonilähiöiden ja ruutukaavojen vuosikymmen 1965-1973

1960-luvulla oli päästy eroon sodan ja jälleenrakennuksen raskuksista voimakkaan kasvun uralle. Aikakautta siivitti voimakas usko teknologian ja talouskasvun luomiin mahdollisuuksiin. Asutuspula oli kuitenkin vielä huutava ja sitä ratkottiin uuden teknologian ja arkkitehtuurin avulla.

Anna-Maria Kantola, Heikki Kantola, Unto Siikanen, Aarne Tarumaa sekä haastattelija Timo Takala muistelevat tuota aikakautta Ravintola Virrassa Lasarettinsaaressa sumuisena joulukuun iltana 4.12.2014

Keskustelijat

Kaikki haastateltavat valmistuivat kohtuullisen lyhyessä ajassa ja löysivät töitä Oulusta, missä ainakin ensiksi valmistuneille riitti haastavia töitä. **Anna-Maria ja Heikki Kantola** saivat pysyviksi osoittautuvat työpaikat Oulun kaupungilta, Anna-Maria vuonna 1966 ja Heikki pari vuotta myöhemmin. Asemakaavapäällikkö Irma Mikkola oli ammattitaitoinen esimies ja kaavoituksen johtaja. Anna-Maria pysyi asemakaavatehtävissä koko uransa ajan. Heikki kiersi asemakaavatehtävistä yleiskaava-arkkitehdin viran kautta asemakaavapäällikön virkaan, josta jäi eläkkeelle.

Unto Siikanen muutti valmistuttuaan keväällä 1967 kahdeksi vuodeksi Saksaan. Suomeen palattuaan hän oli vuoden Oulun kaupungin yleiskaava-osastolla töissä. Vuoden 1969 syksystä alkaen Siikanen toimi myös rakennusopin tuntiopettajana ja syksystä 1970 alkaen vakinaisena assistenttina Oulun yliopiston arkkitehtiosastolla. Vuonna 1970 käynnistyi myös Unto Siikasen ja Aarne Tarumaan yhteinen toimisto. Yksi toimiston alkuaikojen suuria työmaita oli Myllyojan ja Haapalehdon asemakaavat, jotka valmistuivat kolmessa vaiheessa vuosina 1973–1976. Hönttämäen asemakaava valmistui vuonna 1977. Vuonna 1984 Siikanen siirtyi Lahden teknillisen opiston talonrakennuksen yliopettajaksi ja edelleen vuonna 1987 Tampereen teknillisen korkeakoulun rakennusopin professoriksi.

Aarne Tarumaa jatkoi kaavoitustöitä omassa toimistossaan ja toimi samanaikaisesti myös Oulun yliopistossa kaupunkisuunnittelun opettajana. Tarumaa teki sittemmin pitkän uran Oulun yliopistossa vt. apulaisprofessorin, apulaisprofessorin ja professorin virkojen kautta eläkeikään saakka.

Omassa toimistossaan Tarumaa laati muun muassa Oulunsalon Pitkäkankaan asuntoalueen ensimmäiset rakennuskaavat, rakennuskaavoja ja yleiskaavoja Kiiminkiin sekä pinta-alaltaan suuria asemakaavoja Kemi Osakeyhtiön alueelle Kemiin. Kiuruvedellä Tarumaa pääsi elvyttämään Otto I. Meurmanin aikanaan laatimaa kauppala-suunnitelmaa.

Timo Takala on valmistunut vuonna 1975 Teknillisestä korkeakoulusta. Valmistuttuaan hän sai suunnitteluarkkitehdin toimen Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitosta, missä työskenteli Oulun kaupunkiseudun seutukaavan parissa vuoteen 1981 asti. Vuosina 1981–1984 hän toimi maaseudun suunnittelutehtävissä Suunnittelukolmio Oy:ssä. Vuodesta 1984 hän on toiminut kaavoitusalan konsulttina Arkkitehtitoimisto Timo Takalan ja Arkkitehtiasema Oy:n nimissä. Huomattava osa Takalan tuotannosta on pientaloalueita nykyisen Oulun kaupungin alueella.

SAFAan kuuluttiin

1960-luvulla pidettiin itsestään selvyytenä, että kaikki liittyivät SAFAn. Myös professorit kannustivat siihen, että valmistuneet liittyivät heti SAFAn. Heikki Kantola oli myös SAFAn valtuuston jäsen vuosina 1976–1979. Vuosina 1976–1979 Kantola oli lisäksi SAFAn luottamusvaliokunnan jäsen. Valtuustokausi johti kuitenkin Kantolan eroamiseen liitosta. ”Turhauhin sen ajan Helsingin kakeskeeseen kinasteluun SAFAn toiminnassa. Esimerkkinä oli SAFAn hallituksen muodostaminen, jolloin intrigointi yrittäjäarkkitehtien ja palveluksessa olevien sekä muodikkaan vasemmiston välillä johti siihen, ettei hallitukseen mahtunut Pohjois-Suomen edustusta. Pohjois-Suomessa oli tuolloin jo suuri yksituumaisten arkkitehtien joukko, joilla oli tarve edistää arkkitehtuuria ja sen syntymisen edellytyksiä”. Aarne Tarumaa on ollut yhden kauden SAFAn kilpailuvaliokunnan jäsen.

Anna-Maria Kantola Liitto-lehdessä Kaukovainion kaavoitusta 16.3.1977 koskevan jutun yhteydessä. Seinällä on Tuiran itäosan suurtorttelien käyttösuunnitelmia.

Kaupunkisuunnittelun opetus Oulun yliopistos- sa 1950- ja 1960-lukujen aikana

Anna-Maria Kerkkonen (myöhemmin Kantola) aloitti arkkitehtuurin opinnot Oulun yliopiston arkkitehtiosaston ensimmäisellä vuosikurssilla vuonna 1959. Heikki Kantola ja Unto Siikanen aloittivat seuraavana vuonna. Nuorin haastateltavista, Aarne Tarumaa on aloittanut opintonsa vuonna 1965. Kerkkonen, Kantola ja Siikanen saivat kaupunkisuunnittelun opettajakseen legendaarisen Otto-Iivari Meurmanin, ”Mörrin”. Meurman oli jo jäänyt eläkkeelle Teknillisen korkeakoulun arkkitehtiosaston asemakaavaopin professorin virasta. Meurman suostui kuitenkin ilomielin vielä seitsemänkymppisenä hoitamaan vastaavaa virkaa Oulussa. Meurmanilla oli hyviä muistoja Oulusta sodan jälkeiseltä ajalta, jolloin hän yhdessä Aarne Ervin kanssa oli laatinut Oululle yleiskaavan ja keskustan asemakaavan muutoksen. Yhteistyö Oulun kaupungin kanssa oli sujunut hyvin ja Oulun yleiskaavan periaatteet myös toteutuivat lähes sellaisenaan. Keskustan asemakaavastakin toteutui laajoja osia.

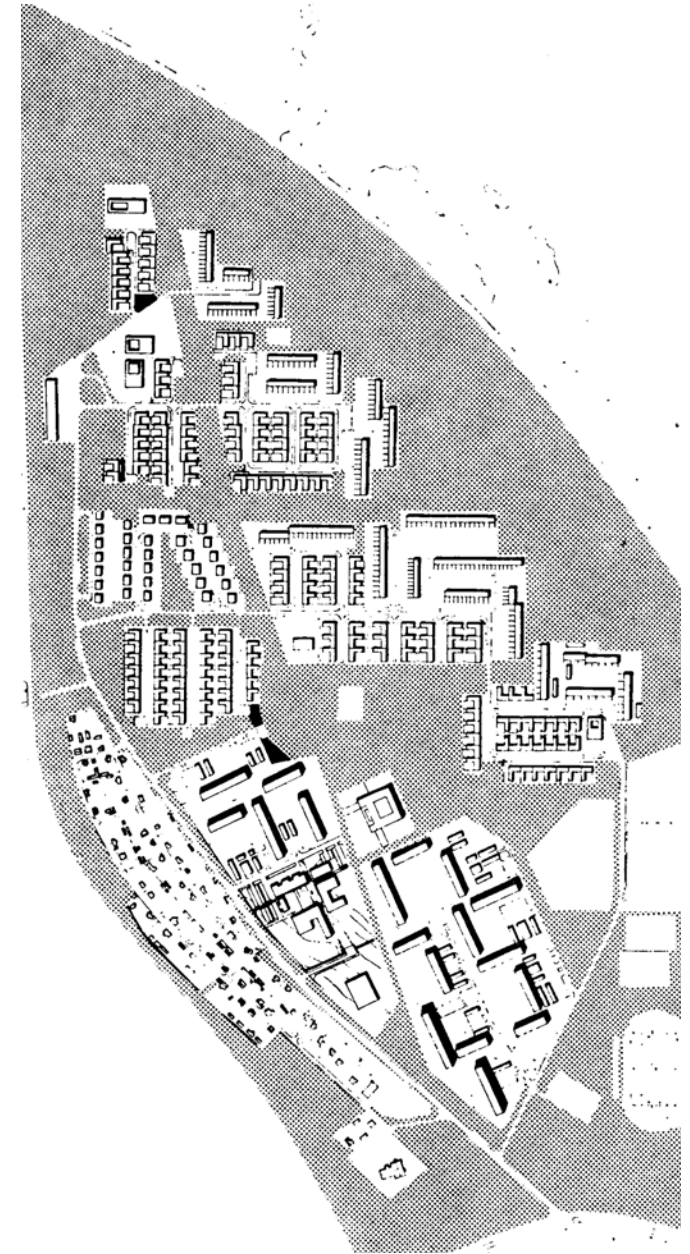
Meurmanin opetusta kehutaan ryhmässä perusteelliseksi ja hyvin käytännönläheiseksi. Meurmanin seuraaja Matti Aaltonen edusti puolestaan perinteistä ”kaupunkirakennustaidetta” (sana joka on Oulun yhdyskuntasuunnittelun opettajien eräänä pätevyysvaatimuksena edelleen) ja kannusti oppilaita siihen suuntaan eikä niinkään puuttunut käytännön ongelmiin. Luennointi ei ollut Matti Aaltosen vahvuuksia. Harjoituksissa assistenttina toimineelta Irma Aaltoselta saatu kannustus sen sijaan tasapainotti Meurmanilta saatua osin vanhahtavana pidettyä opetusta. Meurmanin asemakaavaoppi oli tenttikirjana vielä Tarumaallakin, tosin enää vain ”kursorisesti”. Tarumaan kuvailtua moniselitteisesti Aaltosen opetusta, Takala kysyy, jäikö opetuksesta mitään käteen käytännön työtä ajatellen. Tarumaa vastaa: ”eipä juuri”. Tarumaa katsookin saaneensa opetuksensa lähinnä työssä oppimisen kautta, ennen kaikkea Oulun kaupungin asemakaavaosastolla.

Läsnäolevien käsityksen mukaan Otto I. Meurmanilla oli ollut merkittävä vaikutus myös siihen, että Ouluun perustettiin arkkitehtiosasto.

Harjoittelumahdollisuudet Oulun yliopiston alkuaikoina

Haastateltavat kertovat ajautuneensa kaupunkisuunnittelutehtäviin lähinnä ensimmäisten kesätyöpaikkojen johdosta, jotka saattoivat olemaan kaupunkisuunnittelun alalla. Heikki Kantolan ensimmäinen kaavoitukseen liittyvä työpaikka oli Turun kaupungin asemakaavaosastolla, jossa asemakaavapäällikkö Pekka Sivula itse ohjasi kesäteekkaria. Siikanen oli työskennellyt opiskeluaikanaan kaupunkisuunnittelutehtävissä Kemian kaupungilla ja Tarumaa Oulun kaupungilla. Kaupunkisuunnittelun työpaikkoja Oulussa oli tuolloin niukasti, kaupungin lisäksi lähinnä vain professori Aaltosen toimistossa.

Anna-Maria ja Heikki Kantola työskentelivät vuosina 1963–1966 Irma ja Matti Aaltosen toimistossa. Anna-Maria Kantola aloitti työt Helsingin Kulosaarissa, jossa Aaltosten toimisto väliaikaisesti sijaitsi Matin isän kuvanveistäjä Väinö Aaltosen ateljeessa. Siellä kuten myöhemminkin saivat ajatukset vapaasti lentää. Matti Aaltosessa oli paljon kuvanveistäjää. Aaltosten toimistossa Kantolat työskentelivät muun muassa Oulun Koskelan asemakaavan parissa. Koskela oli Meurmanin-Ervin yleiskaavan mukaisista Oulun asumälähiöistä pohjoisin ja toteutusjärjestyksessä viimeisin. Asemakaava vahvistui vuonna 1967 ja käsitti Mustansuon pientaloalueen ja Simssinkankaan kerrostaloalueen. Koskela on Meurmanin oppien mukainen puutarhakaupunginosa, jolle leimaa-antava on sen Tapiolatyylinen nurmialueena hoidettu keskuspuisto. Keskeisesti alueen läpi risteilevät kevyen liikenteen reitit muodostuivat sittemmin osaksi koko kaupungin kattavaa pääteistä erillään olevaa jalka- ja pyörätieverkostoa. Työtä kaupungin taholta ohjanneella liikenneinsinööri Mauri Myllylällä oli jo tuolloin selkeät tavoitteet kevyen liikenteen huomioimiseksi.

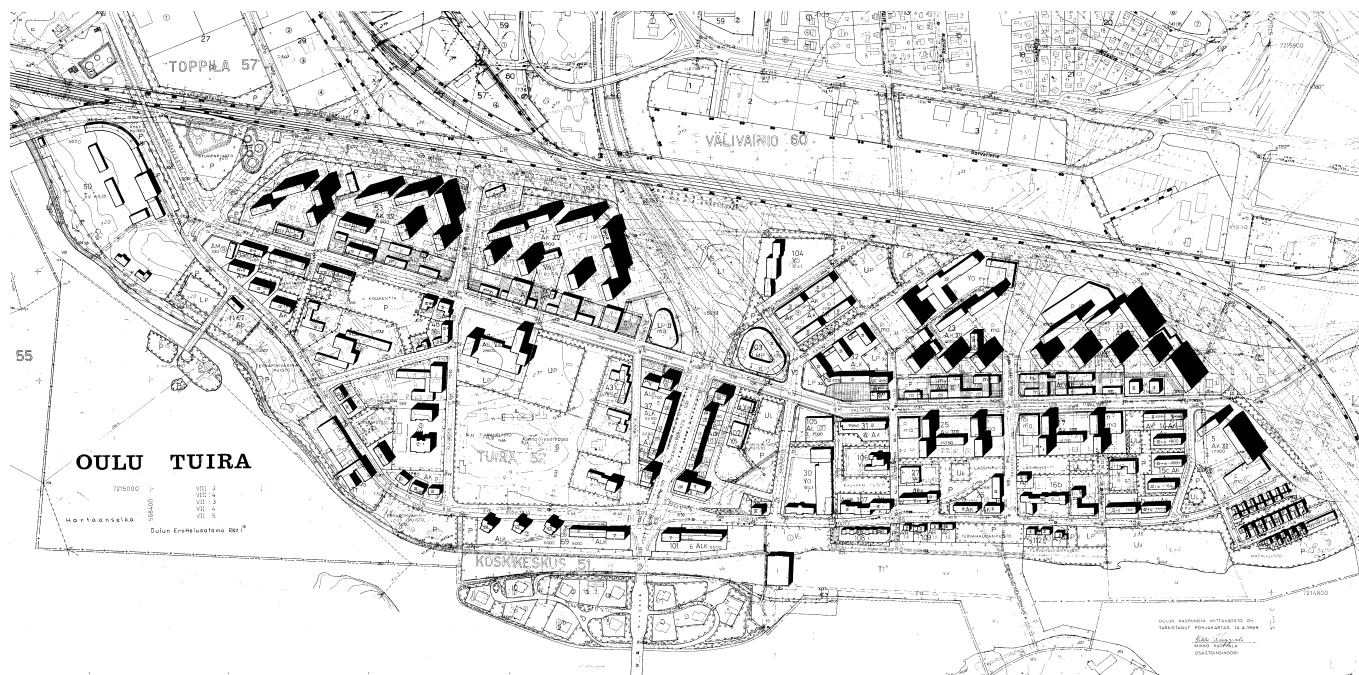
Koskelan asemakaava, Irma ja Matti Aaltonen 1966.

1960-luvun utopiat sortuivat Oulun Tuirassa

Keskusteluun otetaan 1960- ja 1970-lukujen kaavoitusperiaatteet ja -muodit. Takalaa kiinnostaa muun muassa Tuiran vuoden 1969 asemakaavan tausta. Hän haluaa kuulla, miten pienessä Oulun kaupungissa päädyttiin Bertel Jungin suunnitteleman jugendtyylisen puutarhakaupungin muuttamiseen Tukholman ”miljoonaohjelman” aikaisia lähiöitä muistuttavaksi jättiläistalojen sommitelmaksi. Takalan tiedossa kun ei ole Suomesta toista yhtä utopistista ja korkealentoista suunnitelmaa tuolta ajalta. Pääkaupunkiseutuahan rakennettiin tuona aikana pikemminkin inhorealismiin kallistuvien uusruutukaavoin.

1960-luvulle tultaessa Jungin asemakaava oli lähtenyt jo rapautumaan. Tuiran vuokratonttien haltijat olivat myyneet vuokraoikeuksiaan rakennusliikkeille, jotka pyrkivät rakentamaan tilalle kerrostaloja. Asemakaavan muutoksilla oli synnytetty jo nykyinen Merikoskenkatu ja ”postimerkkimuutoksilla” useita yksittäisiä kerrostaloja. Niinpä Jungin asemakaavaa pidettiin yleisesti vanhentuneena ja postimerkkimuutosten sijaan haluttiin kokonaisuudistusta, minkä vuonna 1962 voimaan tullut laki vuokra-alueiden järjestelystä mahdollisti. Kokonaisuudistuksella pyrittiin myös estämään vuokraoikeuden myynnillä keinottelu.

Keskustelussa päädytään siihen, että Tuiran vuoden 1969 asemakaavaan johtaneet tekijät ovat ennen kaikkea 1960-luvulla laadituissa Oulun kasvuennusteissa. Oulu oli vuonna 1965 78000 asukkaan kaupunki. Väkiluvun ennustettiin Arvo Naukkarisen mukaan nousevan 195 000:en vuoteen 2000 mennessä. Oleellista oli, että tuolloisissa yleiskaavaluonnoksissa tuo asukasmäärä sijoitettiin huomattavasti nyky-Oulua suppeammalle maa-alalle. Tiiveys, kaupunkimaisuus ja tehokkuus olivat tuolloin etenkin arkkitehtikunnan piirissä muotitavoitteita. Yleiskaava-arkkitehti Ossian von Konow oli varsin innokkaasti näiden aatteiden takana. Kasvuennusteet ja tiiveyden tavoittelu johtivat päätökseen, että Tuiran tonttien vuokra-aikoja ei jatkettu, vaan Tuirasta päätettiin rakentaa kerrostalokaupunginosaa. Lähes 400 omakotitaloa sekä myös muutamia pieniä kerrostaloja ja liikerakennuksiaakin ryhdyttiin lunastamaan jo vuonna 1964. Monet Tuiran taloista olivat

Tuiran asemakaava, Irma ja Matti Aaltonen, 1967.

tuolloin vain nelisenkymmentä vuotta vanhoja. Takala muistaa tapaamisen Ossian von Konowin kanssa 1990- ja 2000-lukujen taitteessa. Kun silloin puutarhakaupunkiaatetta propagoinutta von Konowia pyydettiin muistelemaan Oulun aikoja, hän kieltäytyi. ”Oulun aika oli ollut niin traumaattista”.

Tuiran asemakaavan pienimuotoisempaa uudistamista oli tutkittu vuosien saatossa useammankin kerran vaihtuvien tekijöiden voimin. Koko alueen suurisuuntaisen asemakaavan muutoksen laatiminen aloitettiin vasta vuonna 1968 lunastusten jo käynnistyttyä. Ossian von Konow vastasi Tuiran kaavoitusohjelman laatimisesta ja asetti siinä Tuiralle 14 000 asukkaan tavoitteen.

Irma ja Matti Aaltosen toimisto sai kaupungilta toimeksiannon laatia nopeasti asemakaava kaavoitusohjelman kerrosalaluviilla. Vaihtoehtotarkastelujen pohjalta päädyttiin ratkaisuun, jossa lisäkerrosala sijoitui suurelta osin Valtatien pohjoispuolelle rakennettaviin kaksitoista- ja viisitoistakerroksisiin kerrosta-

loihin. Näiden suurkorttelien suunniteltu asukasluku vastasi kukin pienen kaupunginosan väkimäärää. Maantaso ei riittänyt pysäköintitarpeen kattamiseen, vaan pysäköintiä osoitettiin suurelta osin maan alle.

Takala koettaa udella syitä tuon ajan valtavirrasta, kompaktikaupungista poikkeavaan ratkaisuun. Tarumaan käsitys on, että professori Aaltosen esikuvana oli Maerisches Viertel Berliinissä, jossa rakennukset muodostavat samalla tavalla suuren kulman, kulminaatiopisteessä on suurin kerrosluku ja siitä molempiin suuntiin kerrokset alenevat asteittain. Tämä julkaistiin monissa lehdissä tuohon aikaan. Tarumaa oli aikanaan keskustellut asiasta mm. arkkitehti Jouko Hatvan kanssa, joka oli Aaltosen toimistossa kaavan vetäjänä.

Tuiran asemakaava valmistui hämmästyttävän nopeasti. Laki vuokra-alueiden järjestelystä vuodelta 1962 mahdollisti laajamittaiset vuokratonttien lunastukset, mutta asetti samalla asemakaavan vahvistamiselle takarajan. Kaava läpäisi kau-

punginvaltuuston vain kahden valtuutetun vastustaessa ja sai sisäasiainministeriön vahvistuksenkin vain vuoden kuluttua suunnittelutyön aloittamisesta. Usean vuoden yrittämisen jälkeen yhtään rakennusta ei kuitenkaan saatu rakenteille. Ylikorkeasta rakentamisesta, liian suurista rakentamisyksiköistä ja autopaikkaratkaisusta johtuvat vaikeudet karkottivat niin kovan rahan grynderit kuin vuokralorakentajatkin. Tässä vaiheessa tonttien lunastukset oli viety jo pitkälle, eikä kaupunginosan purkamispäätöstä voitu enää peruakaan. Rakentamispaineet olivat suuret, joten vasta vahvistetun asemakaavan tarkistaminen toteutuskelpoisemmaksi oli välttämätöntä.

Anna-Maria Kantola oli tuossa vaiheessa jo Oulun kaupungilla töissä ja sai epäkiitollisen tehtävän muotoilla Tuiran suurkorttelien sisäosat uudelleen ”vähäisinä kaavanmuutoksina”, rakennusoikeuksia huomattavasti pienentäen. Vähäiselle asemakaavanmuutokselle riitti kaupunginvaltuuston hyväksyminen eikä sitä tarvinnut alistaa sisäasiainministeriön vahvistettavaksi. Kun sommittelun palikoiksi annettiin käytännössä ainoastaan rakennusliikkeiden esittämät kahdeksankerroksiset yhden tai kahden portaatan betonielementtitalot ja maantasoinen pysäköinti, ei tehtävän suorittamisessa jäänyt suunnittelulle paljon sijaa.

Työ suoritettiin linjaorganisaatiosta poiketen toimistoarkkitehti Anna-Maria Kantolan ja liikenneinsinööri Mauri Myllylän johdolla suoraan kaupungininsinööri Mahkoselle ja tekniselle

Anna-Maria Kantolan Tuiran uudelleensuunnittelussa käyttämä työmalli.

Maerkisches Viertel ©fotos-aus-der-luft.de.

apulaiskaupunginjohtajalle Niskaselle raportoiden. Aluksi työtä tehtiin yhteistyössä Aaltosen toimiston kanssa.

”Vähäisten kaavanmuutosten” käyttämisestä Tuiran kaavaa tarkistettaessa kaupunki sai sisäasiainministeriöltä myöhemmin moitteita keplottelusta. Tämän vaiheen näkyvimvät ”saavutukset” ovat korttelien tunnistettavuus värityksen avulla, sininen kortteli, vihreä kortteli, jne. Piha-alueisiin pyrittiin panostamaan kokonaisia suurkortteleita koskevien käyttösuunnitelmien laatimisen avulla. Korttelikohtaisten käyttösuunnitelmien vaatimisesta tulikin tästä lähtien tärkeä väline ympäristön laadun varmistamiseksi kaupungin tonttimaalle rakennettaessa.

Tuiran purkava saneeraus oli traumaattinen kokemus alueelta hädetyille, mutta myös asiaa hoitamaan joutuneille virkamiehille. Kaupungin talouden kannaltakin jouduttiin pettymään. Lunastuskustannuksia ei voitu viedä täysimääräisesti vuokratonttien kynnysrahoihin, vaikka kaupunginvaltuusto oli sitä edellyttänyt. Kun Karjasillan ja Raksilan tontinvuokrasopimusten jatkaminen nousi keskusteluun 1970-luvun lopulla, olivat Tuiran kokemukset tuoreessa muistissa ja vuokra-aikojen jatkamispäätökset tehtiin suurella yksimielisyydellä hyvissä ajoin ennen vuokra-aikojen loppumista.

Oulun Intiö, 1970-luvun alun mallilähiö

1960-luvun ja 1970-luvun vaihteessa asuinolojen kohentaminen ja väestön muutto maaseudulta keskuksiin edellyttivät kiivasta rakentamista. Asuntotuotannossa painopiste oli määrällisten tavoitteiden täyttämisessä. Arava-ohjeiden mukaan rakennuksissa ja niiden osissa oli pyrittävä mahdollisimman pitkälle vietyyn teolliseen sarjatuotantoon. Asuntotuotannon avainsanoja olivat tehokkuus, teollinen sarjatuotanto, esivalmisteiset rakennusosat, moduulimitoitus ja standardointi.

Intiön kerrostaloalue Oulussa edustaa hyvin 1970-luvun alun asuntotuotannon pyrkimyksiä ja virtauksia. Alerakentaminen oli tuolloin yleinen tapa ratkaista vallitsevaa asutuspulaa. Postipankki ja Rakennusvoima Oy toteuttivat Intiön aluerakennuskohteena saatuaan sinne rakennusoikeudet maksuna Åströmin tehdasalueen hankkimisesta kaupungille.

Intiön alueesta järjestettiin suunnittelukilpailu, jonka arkkitehdit Eero Huotari ja Martti Väisänen voittivat. Kilpailun pohjalta syntynyt asemakaava edustaa onnistuneella tavalla aikakauden pyrkimyksiä. Liikenne ja pysäköinti sijoitettiin alueen reunoille ja alueen keskelle jätettiin laaja autoliikenteeltä rauhoitettu aluepuisto. Intiöstä tuli suunniteltuakin viihtyisämpi kun asemakaavan vahvistanut sisäasiainministeriö poisti kaavasta kaksi kokonaista kerrostaloa. Tällainen kuntien asemakaavojen korjailu valtion toimesta oli tuolloin yleistä ja tarpeellistakin.

Pitkälle standardisoidun elementtirakentamisen puitteissa arkkitehdin vaikutusmahdollisuudet rakennusten arkkitehtuuriin olivat hyvin rajoitetut. Käytävissä oli lähinnä kaksi ulkoseinätyyppiä, harmaaa betonia tai pesubetonia, jossa kiviaines oli pesty näkyviin. Maalattua betonia voitiin käyttää rajoitetusti, lähinnä parvekekaiteissa. Näiden muutaman materiaalivaihtoehdon taitavalla käytöllä Huotari ja Väisänen onnistuivat saamaan Intiön rakennuksista aikakauden normaalitasoa kauniimpia ja tasapainoisempia. Rakennukset ovat myös teknisesti kestäneet hyvin aikaa, eikä niihin ole tarvinnut tehdä näkyviä muutoksia.

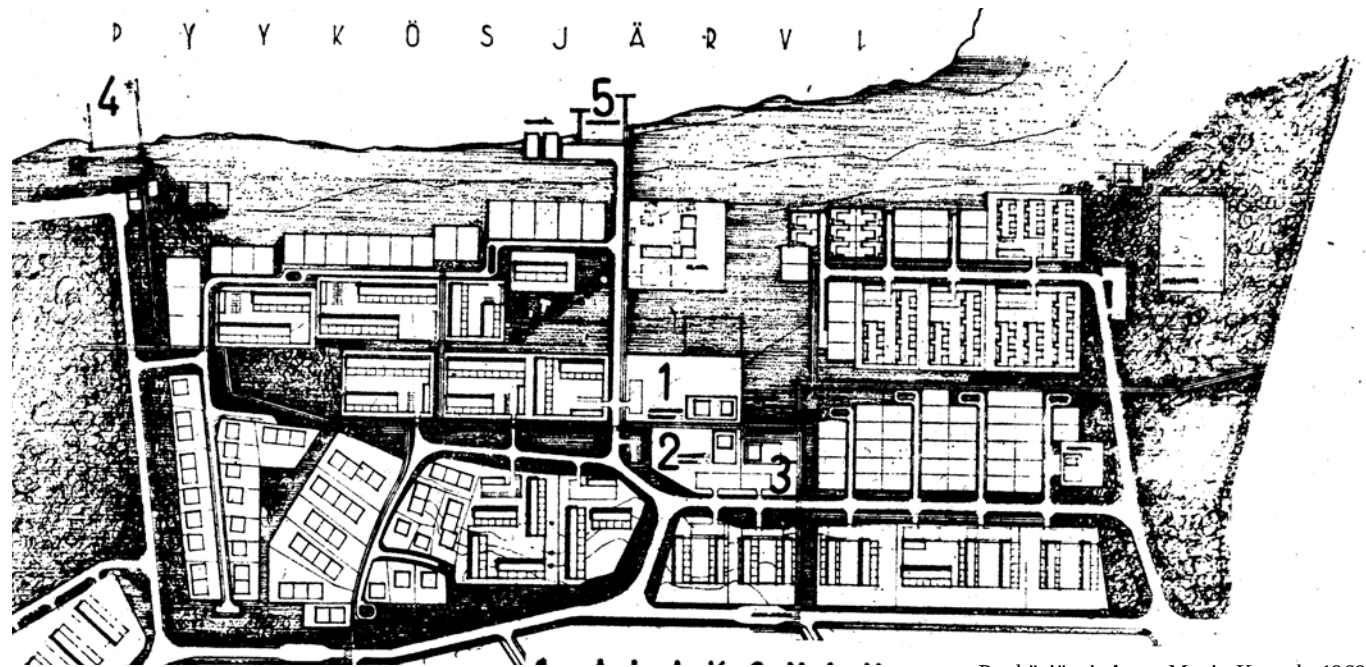
Intiön keskuspuisto

Uusruutukaava / kompaktikaupunki

Otto Iivari Meurmanin ja Matti Aaltosen Oulun yliopiston ensimmäisille opiskelijoille antama opetus nojautui 1950-luvun oppeihin, lähiöteoriaan ja luonnosta lähtevään vaapaamuotoiseen tai veistokselliseen sommitteluun. Kun ensimmäiset arkkitehdit valmistuivat 1960-luvun puolivälissä, kaupunkisuunnitteluun oli tullut maailmalta kuitenkin uudet opit. Asuntopulan ratkaiseminen vaati kokonaan toisenlaista otetta. Vastauksena oli tehokkuus ja rationaalisuus. Kaupunkisuunnittelun alalla tämä tarkoitti samanlaisina monistettavia elementti- ja tyyppitaloja ja tyyppikortteleiden toistoon perustuvaa ruutukaavaa. Vuonna 1964 ratkaistu Kortepohjan kilpailu viitoitti Suomessa tietä tulevalle. Kortepohjan jälkeen ei muilla kuin ruutukuosiin puetuilla kaavoilla ollut vuosikymmeneen mahdollisuuksia palkinnoille alan kilpailuissa.

Oulussa 1960 ja 1970-lukujen vaihteen asemakaavoille tyypillisin piirre ei ole niinkään ruutukaavamaisuus, vaan muutoin pitäytyminen suorakulmaisessa koordinaatistossa. Keskustelussa ovat läsnä tuon tyylikauden tunnetuimpien Oulun asuntoalueiden, Pyykösjärven, Rajakylän sekä Myllyoja-Haapalehdon suunnittelijat. Ensimmäinen tämän tyyllisuunnan asuntoalusta oli Pyykösjärvi, jonka Anna-Maria Kantola oli saanut ensi työkseen tultuaan Oulun kaupungin palvelukseen. Rajakylän suunnitteli Heikki Kantola niinkään virkatyönä ja Haapalehto–Myllyojan Siikanen ja Tarumaa konsulttityönä. Kaavoille oli laadittu kaavoitusohjelmat, joissa oli paalutettu ajalle tyypilliset tiukat tehokkuustavoitteet. Tehokkuustavoitteet suosivat jo sinällään suorakulmaista kaavoitusta. Vapaalinjaisella kaavalla tavoitteisiin ei olisi päästy. Oulun tasaiset maastot antoivat myös hyvät mahdollisuudet toteuttaa suoraviivaisia kaavoja.

Muusta Suomesta poikkeava omaperäisyys Oulun tämän ajan kaavoille oli omakotivaltaisuus. Oulu oli useana vuonna maassa eniten omakotitontteja luovuttanut kaupunki. Kolmilapsinen perhe saattoi olla varma kaupungin vuokratontin saamisesta. Kun tonttitarve oli suuri, omakotitontin tavoitekooksi oli määriteltä n. 400 m². Tarumaa kertoo tuon ajan ihanteena olleen, että omakotiasutuksellakin on mahdollista saada syntymään

Pyykösjärvi, Anna-Maria Kantola 1969.

kaupunkimaista tiiveyttä. Tarkemman tutkimisen jälkeen tonttikooksi tuli kuitenkin 18 metriä x 30 metriä, pinta-alaltaan 540 m². Täsmälleen sama tonttikoko oli käytössä Pyykösjärvellä, Rajakylässä ja Haapalehdossa jo senkin vuoksi, että voitiin käyttää tälle tonttikoolle suunniteltuja kaupungin tyyppitaloja.

Rakennussuunnittelussa vallalla ollut moduulijajattelu vietiin myös asemakaavoihin. Rajakylän ja Haapalehto–Myllyojankin asemakaavojen pohjana on 3 x 3 metrin moduuliruudukko. Aikakauden moduulimitoitettut talotyytit ja pihalaatatkin solahtivat vaivatta moduulimittaisille tonteille.

Heikki Kantola kertoo laatineensa piirtäjille moduuliruudukon piirtämistyön pohjaksi. Arkkitehtien työkaluina olivat tuolloin hakaviivaimet ja kolmioviivaimet, mutta piirtäjät joutuivat työskentelemään pelkillä kolmioviivoittimilla. Liitosalueilla kun oltiin, moduulissa pysymistä suurempana ongelmana olivat kuitenkin tuolloiset maalaiskuntien pohjakartat, joissa oli suuriakin virheitä. Lisäksi paperikartat saattoivat venyä tai

kutistua. Kun Rajakylän kaava aikanaan paalutettiin maastoon etelästä alkaen, tuli Kuivasoja vastaan useita metrejä suunniteltua aiemmin kartan virheiden vuoksi. Pohjoisimmat tontit tulivat siksi suunniteltua lähemmäs Kuivasojan reunaa.

Talomallin sai valita viidestä tyyppitalosta

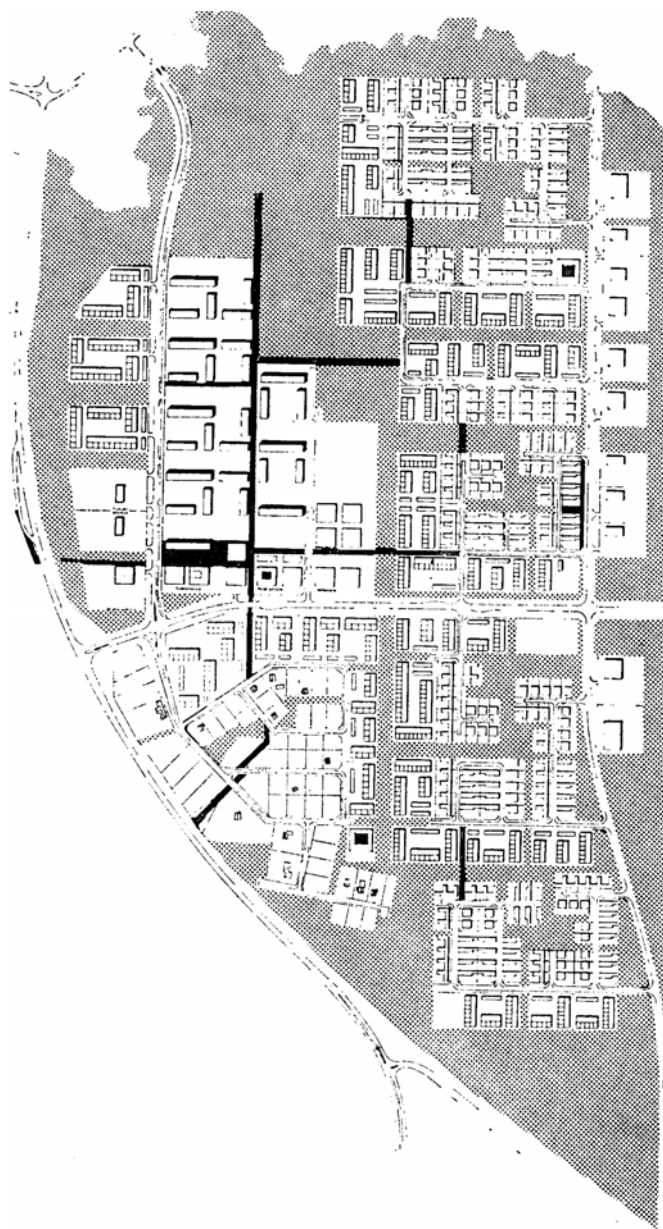
Pienille tonteille ei voinut rakentaa mitä tahansa. Omakotitontin saaneet perheet saivat valita talonsa noin viidestä tarjolle asetetusta tyyppipiirustuksesta. Osa tyyppipiirustuksista oli Oulun kaupungin omia, kuten Risto Harjun ja Kari Karjalaisen Pyykösjärven asemakaavaa varten suunnittelema HK 100/120-tyyppi, osa oli valtakunnallisia Tiilikeskuksen ja Puutalon tyyppitaloja. Kun perhe oli valinnut talotyytin, heille osoitettiin tontti siitä korttelista, joka oli tarkoitettu kyseisen tyytin taloja varten. Näin saatiin aikaan hyvin yhtenäistä ympäristöä. Tuon ajan asumisratkaisuissa painotettiin yksityisyyttä, joten näiden alueiden pihat ovat hyvin suojattuja naapurien katseilta. Niinpä

kaikkien talotyyppien tuli mahdollistaa rajaan kiinni rakentaminen. Ajan pientalojen ihanne oli että lattiapinta jatkuu ulos samalla tasolla. Tähän matalaperustus antoi mahdollisuuden. Omakotitalot ovat yksikerroksisia lukuun ottamatta Haapalehdon muutamia ”käkikellotalojen” kortteleita. Tasakatto oli hyvin yleinen, mutta useimmat talot ovat myöhemmin saaneet päälle harjakaton. Alueiden rivitalot ovat vastaavasti suurelta osin kaksikerroksisia. Hyvin yleinen tuona aikana oli arkkitehti Veijo Kerolan suunnittelema usein punatiilestä rakennettu rivitalotyyppi.

Kompaktikaava-alueet tänään

Oulun onneksi aikakauden ”kompaktikaavat” olivat pientalovaltaisia. Kerrostalokorttelit niin Rajakylässä kuin Myllyojalakin ovat vain pieni osa kyseisten alueiden pinta-alasta. Näin Oulussa vältettiin monelle Suomen kaupungille tyypillisen uusruutukaavaa edustavan ongelmalähion syntyminen. Rajakylää leimaavista ylisuurista kerrostaloista Heikki Kantola kertoo, että hän suunnitteli korkeimmat talot viisikerroksisiksi, mutta päätöksenteossa kerrosluku nostettiin rakentajien toivomaan kahdeksaan kerrokseen. Muutoksen seurauksena myös pysäköintikentät kasvoivat suunniteltua ankeammiksi. Todetaan, että Rajakylä olisi huomattavasti miellyttävämmän näköinen, jos olisi pitäyditty Kantolan alkuperäisessä esityksessä. Ruutukaavakauden epäonnistuneimpana lähionä Oulussa voidaan pitää Kaijonharjua, vaikka alueen kaava oli yliopiston suunnitelleen Kari Virran toimiston laatima. Kaijonharjun talojen tunnusomaisen ”kermakakkuväriyksenkin” arveltiin olleen Virran toimiston ja lähinnä Kaijonharjun kaavaa hoitaneen arkkitehti Matti Rotkon ideoima.

Hyvä arkkitehtuuri tai hyvän kaupunkikuvan luominen eivät olleet perusteluksi kelpaavia tavoitteita tuohon aikaan. Rakennusten väriyksen määrääminen oli Kaijonharjussakin kaavoittajan harvoja keinoja vaikuttaa alueen rakennusten ilmeeseen. Suomessa rakennettiin samaan aikaan Itä-Pasila ja Hervanta. Oulun alueet eivät valtakunnallisessa vertailussa ole sen aikaisista alueista pahimmasta päästä. Oulussa ei ole ainakaan vielä tarvinnut purkaa tuon ajan asuinrakennuksia.

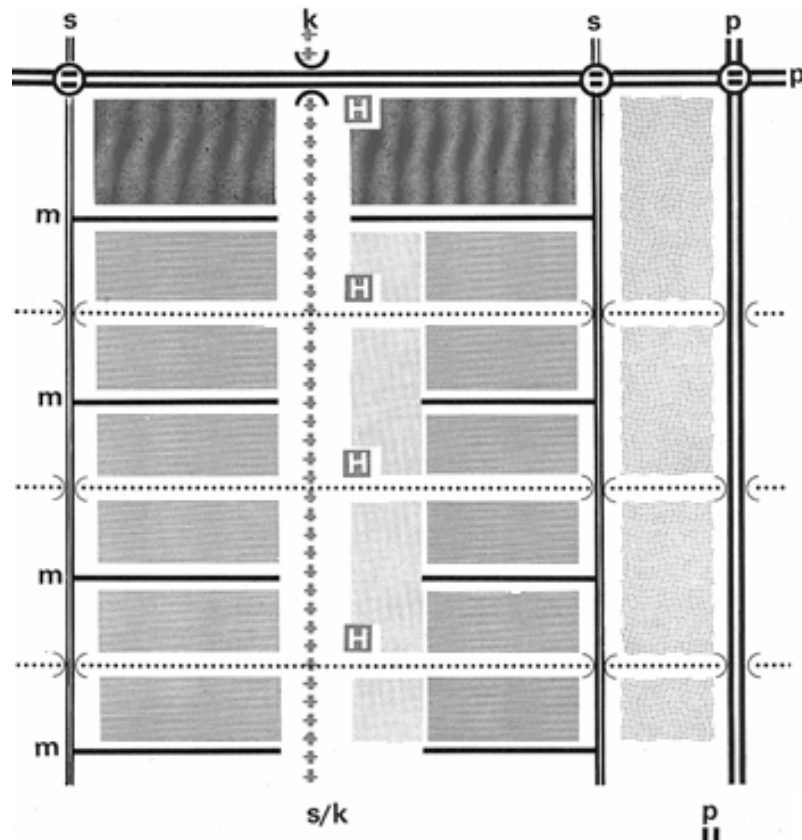
Rajakylä.

Myllyoja–Haapalehto.

Esikuvat ja oppikirjat

Uusruutukaavan esikuvista keskusteltaessa esiin nousee ennenkaikkea Albertslund Syd, esikaupunki Kööpenhaminan alueelta. Albertslundissa tiivis-matala-ajattelu vietiin huippuunsa silloisessa läntisessä maailmassa. Opiskeluaikana Kantoloilla ja Siikasella oli oppikirjana 1960-luvun autokaupungin tunnetuin manifesti, saksalaisen arkkitehdin Hans Bernhard Reichowin kirja ”Die autogerechte Stadt – Ein Weg aus dem Verkehrs-Chaos”.

Scaftista tuli kaavoituksen ohjenuora

1960-luvun lopulla autokaupungin haitat alkoivat jo ilmetä ja kaupunkisuunnittelun keskeiseksi oppikirjaksi nousi vuonna 1968 julkaistu ruotsalainen liikenneturvallisen kaavoituksen ohjekirjanen ”Riktlinjer för stadsplanering med hänsyn till trafiksäkerhet” eli suunnittelijaslangissa lyhyesti ”Scaft”.

Scaftin ohjeissa korostuivat asuntoalueille keskeisesti sijoittuvat ja eritasoristeilyin autoliikenteestä erotetut jalankulkuraitit. Sekä

Rajakylä, että Myllyoja-Haapalehto noudattavatkin jokseenkin oppikirjamaisesti Scaftin periaatteita.

Scaftin periaatteisiin pohjautuva koko Oulun kattava jalka- ja pyöräliikenteen kehittämissuunnitelma valmistui vuonna 1972. Suunnitelman pohjalta kevyen liikenteen väylien rahoitus vakiintui myös talousarviossa ja asuntoalueiden aluksi irralliset reitit saatiin yhdistetyksi koko kaupungin kattavaksi verkostoksi, mistä Oulu on sittemmin saanut valtakunnallista tunnustusta.

Scaftin kuvitusta.

Rationalismin kritiikki käynnistyy 1970-luvulla

1970-luvulle tultaessa tiukkailmeinen moduulikaavoitus alkaa nostattaa enenevässä määrin kritiikkiä. Kritiikkiä siivittää etenkin ruutukaavoihin sovitettu sen ajan pelkistetty betoni-elementtirakentaminen.

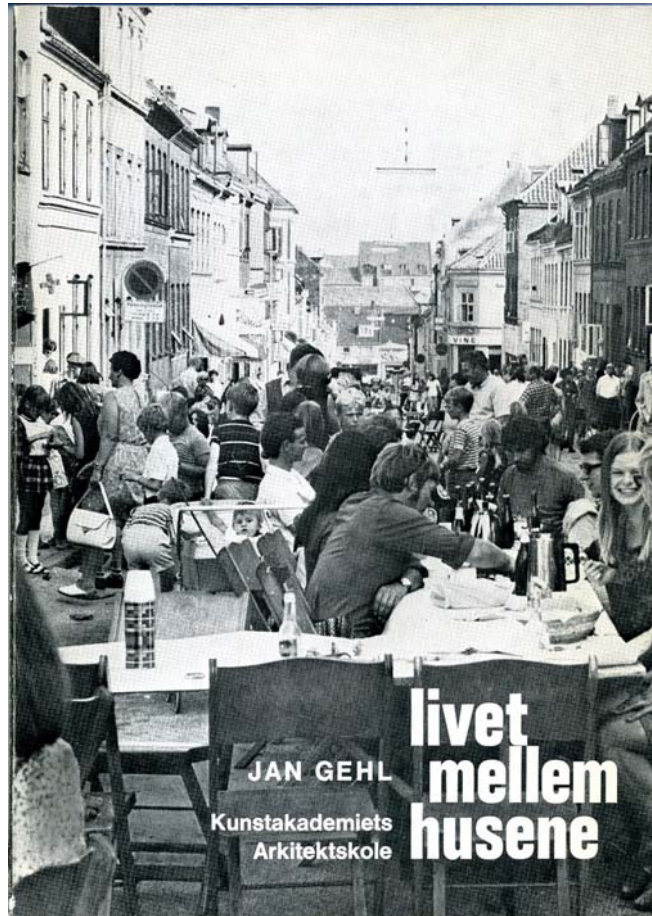
Selkeä uuden ajan lähtölaukaus oli Tarumaan mielestä vuonna 1972 ratkaistu Katajanokan kilpailu, jonka voittanut ehdotus oli käänteentekevä muutos. Siinä kun oli palattu perinteisiin umpikortteleihin. Voittanut Helanderin ja Sundströmin työryhmä oli yksinkertaisesti hylännyt kilpailuohjelman vaatimat eritasoiset liikenneratkaisut ja pitänyt katuverkon ennallaan.

Umpikortteliratkaisu onkin sittemmin pysynyt kaupunkisuunnittelun ihanteena näihin päiviin asti eli jo yli neljäkymmentä vuotta. Ouluun umpikorttelit palasivat Myllytullin vuonna 1984 ratkaistun aatekilpailun ja sen voittaneen Juhani Bomanin ehdotuksen myötä.

Aikakauden avainteos oli Jan Gehlin ”Livet Mellem Husene”. Tarumaa toteaa, että tällä teoksella oli vaikutusta. Alettiin kiinnittää huomiota jalankulkijan asemaan ja erityisesti alettiin kiinnittää huomiota jalankulku- ja julkisten tilojen mitoitukseen.

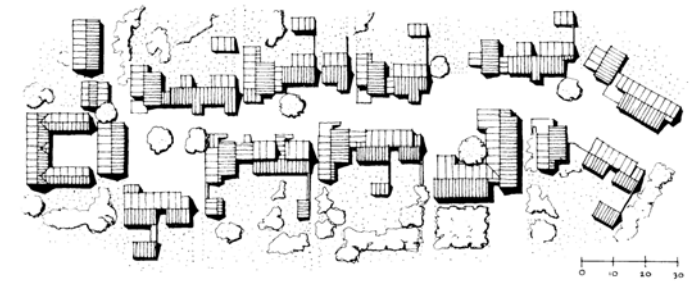
1970-luvun alun yliopistomaailmaa ravisteli poliittinen liikehdintä, jonka näkyvimpänä ilmiönä oli Neuvostoliittoa lähellä oleva ”taistolaisuus”. Läsnä olevien mielestä vasemmistoliike ei Oulussa ottanut kovin hyvin tuulta. Joidenkin opintoja se entisestään viivästytti. Kantolat ehtivät valmistua ennen opintodemokratiasta ja mies ja ääni periaatteesta kiistelemistä. Siikanen kertoi vaikuttaneensa yliopiston hallinnossa siihen, että Oulussa ei otettu käyttöön Teknillisessä korkeakoulussa toteutettua suorituspistejärjestelmää.

Timo Takalan opiskeluaika Otaniemessä osui keskelle taistolaisuuden kukoistuskautta. Taistolaisaktivistit osallistuivat aktiivisesti luennoille tarkkaillen opetuksen oikeata asennetta ja osallistuen luennoilla käytyyn keskusteluun. Niinpä aktivistit sijoittuivatkin sittemmin muun muassa tunnettujen arkkitehtitoimistojen omistajiksi, kaupunginarkkitehdeiksi ja professoreiksi.

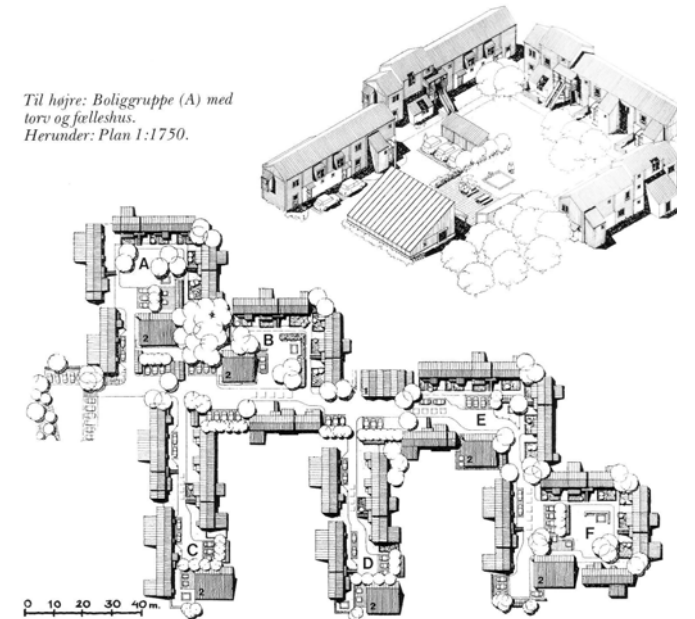

Lähteet

1. Mikkola, Irma. – Oulun kaupungin kaavoitus ja kaavoitusorganisaatio. Arkkitehti 3 1972, s. 37-41.
2. Harju, Risto ja Karjalainen, Kari. – Pientalotyypit HK 100/120. Arkkitehti 3 1972, s. 58.
3. Kantola, Anna-Maria. – Tuiran saneeraus kaavoittajan näkökulmasta. Kunnallistekniikka–Kommunalteknik 3:1984 s. 8-10.
4. Vuolteenaho, Teuvo. – Tuiran saneeraus kiinteistötoimen kannalta. Kunnallistekniikka–Kommunalteknik 6:1984 s. 24.26.

Til højre: Boliggruppe (A) med torv og fælleshus.
Herunder: Plan 1:1750.

Kuvitusta kirjasta Livet mellem husene.

5. Tuomaala, Ilkka. – Puu-Tuirasta kerrostaloalueeksi, Oulun Tuiran kaupungin saneerausprosessi vuosina 1960–1976 pro gradu -tutkielma, Oulun yliopisto, Historiatieteet.

6. Gehl, Jan. Livet mellem husene, Kunstakademiets Arkitektskole 1971

ASiantuntijavallasta kansalaisyhteiskuntaan 1974-1991

Kuvat: Studio Ilpo Okkonen

Asiantuntijavallasta kansalaisyhteiskuntaan 1974-1991

1970-luvulla koettiin suuri yhteiskunnallinen muutos jälleenrakennuskauden aatemaailmasta moderniin yhteiskuntaan. Vuoden 1968-tapah- tumista liikkeelle lähtenyt yhteiskunnallinen murros sekä energiakriisi romuttivat sodanjäl- keisen kasvuoptimismin ja muuttivat maailman uuteen asentoon. Vanhempi arkkitehtipolvi eli kuitenkin vielä 1960-lukua, joten arkkitehdit joutuivat ympäristökamppailuissa myös eri puolille rintamalinjoja.

”Rannan matalassa” eli ravintola Toripolliisissa Rantakadun ja Kauppurienkadun kulmassa näitä aikoja muistelevat 29. 1. 2015 Hilikka Aaltonen, Matti Karhula, Hilikka Lempiäinen, Raija-Liisa Näyhä, Esko Puijola sekä haastat- telijana toimiva Timo Takala.

Keskustelijat

Näyhä ja Aaltonen ovat kurssitovereita vuodelta 1964 ja ovat valmistuneet ennen energiakriisiä. Puijola, Kar- hula ja Lempiäinen ja Takala ovat muutamaa vuotta nuorempia. Heidän opiskeluaikansa osui 1970-luvun yhteiskunnallisen ja poliittisen aktivismin aikaan ja he valmistuivat jo hyvin erilaiseen maailmaan kuin heidän pari vuotta vanhemmat kollegansa.

Tie kaupunkisuunnittelijaksi.

Hilikka Aaltosen työskentely ”teekkariharjoittelijana” Oulun kaupungin asemakaavaosastolla vuosina 1967-1968 oli hänenkin kohdallaan ratkaiseva uranvalinnan kannalta. Aaltonen kehuu Irma Mikkolan opetusta pe- rusteelliseksi. Teekkariharjoittelijat saivat tehdä kaavoja alusta loppuun saakka, jolloin kaikki vaiheet ja kaavoihin liittyvä juridiikka ja kokouskäytännöt tulivat tutuiksi. Vuodet 1969–1971 Aaltonen työskenteli talonsuunnit- telun parissa muun muassa Reino Koivulan toimistossa. Seuraavat työpaikat Tampereella Suunnittelukeskus Oy: ssä 1972-1973 ja Forssan kaupungilla mm. asemakaava- arkkitehtina olivat pääosin kaavoituksen parissa. Aalto- sen valmistuessa vuonna 1974 arkkitehtien työtilanne oli hyvä ja Aaltonen pystyi valitsemaan useastakin virasta. Aaltonen valitsi miehensä kanssa Raahen koska siellä oli kummallekin tarjolla sopiva työpaikka. Raahessa Aaltonen asui edelleenkin jäätyään eläkkeelle kaupun- ginarkkitehdin virasta. Eläkkeelle jäätyäänkin Aaltonen on jatkanut ammattinsa parissa kokoamalla ”Pekkatori”- kirjan Henrik Liliuksen väitöskirjaansa kokoamasta ma- teriaalista, jonka Lilius oli luovuttanut Aaltosen käyttöön. Aaltonen on selvästi nauttinut työstään Raahessa koskapa hän sanoo kaipaavansa koko ajan työhön.

Raija-Liisa Näyhän ensimmäiset kesätyöpaikat olivat rakennussuunnittelun parissa, muun muassa Reino Koi- vulan ja Osmo Lapon toimistoissa. Uravalinnan kannalta ratkaisevaksi muodostui kuitenkin hänen työskente- lynsä kahtena kesänä ja yhtenä talvena Pentti Aholan toimistossa. Aholan toimisto oli sen ajan johtava kau-

punkisuunnittelutoimisto. Toimisto teki siihen aikaan Helsingin ympäristöön kaavarunkotasoisia suunnitelmia, Mellunmäki, Länsimäki, ym. Aholan toimisto oli Näyhän mielestä aivan loistava työpaikka. Ahola huolehti, että opiskelijat saivat tutustua kunnolla suunnittelun kenttään. Kun Näyhä palasi Ouluun tekemään diplomityötään, oli hänen kaupunkisuunnittelijan kokemuksensa jo tiedossa ja häntä pyydettiin töihin useampiinkin toimistoihin. Oulun kaupunki oli tilannut verrattain kokemattomilta oululaisilta toimistoilta laajoja kaavoitustöitä ja kaa- voituskokemusta omaavista työntekijöistä oli puutetta. Eero Huotarin toimistossa Näyhä sai laadittavakseen Kostamuksen teollisuuskylän layout-suunnitelman. Työt Kostamuksen parissa päättyivät kun Näyhä tuli valituksi Oulun asemakaavaosastolle arkkitehdin virkaan. Kau- pungin palveluksessa kuluikin sitten 33 vuotta.

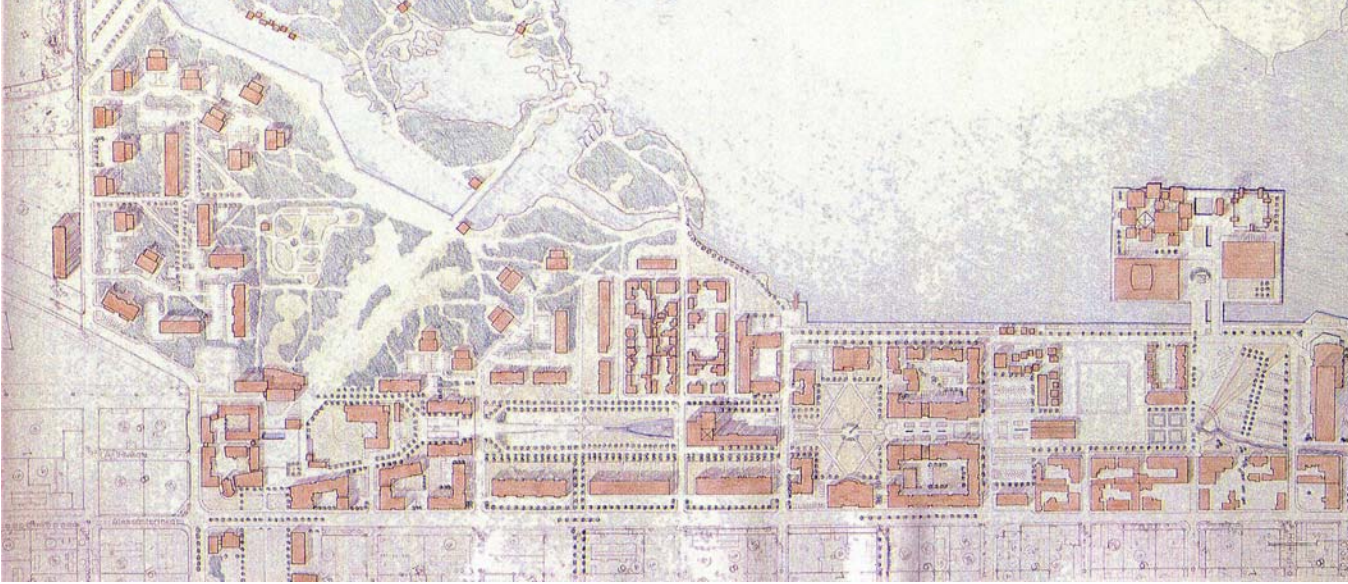
Myös **Hilikka Lempiäisen** ensimmäiset kesätyöpaikat olivat kaupunkisuunnittelun parissa, Raahen kaupungilla ja Lappeenrannan kaupungilla. Lempiäinen työskenteli sittemmin pitkälle 1980-luvun lopulle rakennussuunnitte- lun parissa. Diplomityönsä aiheeksi hän valitsi kuitenkin kaupunkisuunnittelutehtävän. Syynä alan vaihtoon oli hänen kyllästymisensä 1980-luvun lopun nousukauden ”överiksi” menneisiin rakennussuunnitelmiin. Vuonna 1987 hyväksytty Lempiäisen diplomityö Oulun torialu- eelle edustaa antaumuksella ajankohdan postmodernis- mia kaupunkisuunnitteluun sovellettuna. Valmistumisen jälkeen Lempiäinen teki konsulttitoimistoissa kaavatöitä. Lamavuosina Lempiäinen oli vapaaehtoistoissa sekä työllisyystöissä, muun muassa täydennyskoulutuskeskuk- sessa koulutussuunnittelijana toisille työttömille arkki- tehdeille. Kiimingin kaavoitusarkkitehtina Lempiäinen työskenteli vuosina 1999–2009. Vuodesta 2009 hän on työskennellyt Oulun Ely-keskuksessa.

Matti Karhula poikkeaa joukosta sikäli, että alun perin hänen alanaan oli rakennusoppi, millä alalla Karhula eteni tohtorin tutkintoon saakka. Karhula oli opetus- tehtävissä Oulun yliopiston arkkitehtiosastolla kunnes erään työpäivän päätteeksi hänen esimiehensä Matti K.

Mäkinen kutsui Karhulan perustettavan toimiston, Oulun Studio Arkkitehtien vetäjäksi. Muutamien onnistuneiden korttelikonaisuuksien ja kilpailumenestysten jälkeen Oulun kaupunki tilasi Oulun Studio Arkkitehdeiltä uu- den aluekeskuksen, Maikkulan keskuksen maankäytön suunnittelun. Oulun Studion taustayhteisön kaaduttua 1990-luvun alun lamaan Karhulan ja Reino Rinteen perustama Karhula-Rinne-toimisto alkoi saada enene- vässä määrin myös asemakaavatöitä. Karhula laati muun muassa Oulun Peltolankaaren ja Kaakkurin Kiviharjun asemakaavat. Vuonna 2001 Karhula valittiin Oulun asemakaavapäälliköksi, mistä virasta hän jäi eläkkeelle vuoden 2012 lopussa. Hän jatkaa työtään kaupunkisuun- nittelijana omassa toimistossaan.

Esko Puijola piti vielä diplomityövaiheessa itseään talo- suunnittelijana. Oulun Pikisaarta käsittelevä diplomityö vuonna 1976 vei hänet kuitenkin kaupunkisuunnittelijan uralle. Vuosina 1978-1979 Puijola työskenteli Raahen kaupungin asemakaava-arkkitehtina. Vuodet 1980-1986 Puijola oli Oulun kaupungin asemakaavaosaston palve- luksessa. Vuodesta 1986 lähtien Puijola suunnitteli oman toimistonsa nimissä Oulua, muun muassa Lyötyn aluetta sekä Asemakeskusta. 1980-luvun lopulla tehtäväksi tuli myös pohjoisen matkailukeskuksia. Sallatunturin mat- kailukeskuksen kaavoitus on pääosin Puijolan käsialaa. Myös Rukalla on merkittäviä hänen suunnittelema- osia. Puijola on suunnitellut myös asuntoja, pienkerros- taloja, luhtitaloja ja rivitaloja, vanhan Raahen talojen saneerauksia ja täydennysrakentamista sekä Oulun Piki- saaren Konepajan muutoksen asuintaloksi. Viime aikoina toimiston työt ovat painottuneet kaupunkisuunnitteluun ja suuntautuneet taas Raaheeseen.

Postmodernismin ja ”Oulun koulun” kaupunkisuunnittelu.

Ote Hilikka Lempiäisen diplomityöstä Oulun keskustan ranta-alueelle ”A waterside axis for Oulu” 1987.

Energiakriisi ja sen aiheuttama lama nosti kritiikkiä rationaalista ”nosturiratakaavoitusta” ja kaupunginosien purkamista kohtaan. 1970-luvulla tehokkuuden ja rationalismin tilalle kaupunkisuunnittelun ihanteiksi vaihtuivat ihmisen ja luonnon huomioon ottaminen sekä energian säästö. Arkkitehtuurin alalla syntyi paljon mainetta saavuttanut ”Oulun koulun” regionalistinen tyylisuunta.

1970-luvun lopulla oli jo irrottauduttu suorakulmaisen moduuliverkon kahleista. Oulussa Irma Mikkola piti kuitenkin kiinni loppuun saakka modernismin periaatteista, esimerkiksi keskustan katujen levennyksistä. Puijola kertoo, että Heikki Kantolan tultua kaavoituspäälliköksi vuonna 1982 hän oli jo uudessa ajassa kiinni ja ajatukset Puijolan kanssa olivat hyvinkin yksituumaiset. Kantolan johdolla Puijola ja heidän edesmennyt työtoverinsa Jouko Perttula laativatkin 1980-luvun kuluessa suuren joukon pientaloalueiden asemakaavoja, joissa ruutukaavasta oli irtauduttu hyvinkin orgaanisiin ja luonnon muodoista lähteviin muotoihin.

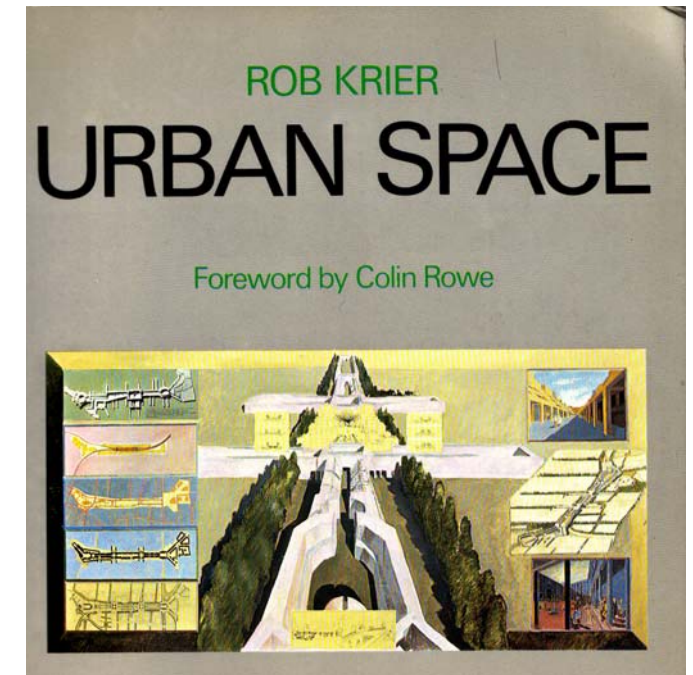
Esikuvat ja oppi-isät

Karhula, Lempiäinen ja Puijola olivat omaksuneet postmodernismin jo opiskeluaikanaan. Vaikuttavia hahmoja heidän opiskeluaikanaan olivat ennen kaikkea Reima Pietilä sekä yhdyskuntasuunnittelun professori Jouko Mähönen. Mähönen oli erittäin innostava opettaja ja hänellä oli erittäin suuri vaikutus oppiaineen nauttimaan suosioon 1980-luvun aikana. Mähösen aikana opiskelijat tekivät paljon ryhmätöitä. Opiskelijaryhmät osallistuivat myös yleisiin kaupunkisuunnittelukilpailuihin ja pärjäsivät sekä kotimaisissa, että kansainvälisissäkin kilpailuissa. Mähönen oli assistenttina ja siinä asemassa käytännössä kaupunkisuunnittelun opettajana Aaltosella ja Näyhälläkin. Puijola on ollut Mähösen toimistossa töissäkin ja hänen sanotaan olleen ensimmäisiä postmodernisteja suunnitellessaan jo vuonna 1973 Kemiin suojeltavien talojen pihapiiriin punamultaisten harjakattoisten talojen ryhmän.

Karhula kertoo olleensa suorastaan luomassa Oulun regionalismia. Karhula toimi Pohjois-SAFAn puheenjohtajana vuosina

1983–1984. Tähtäimeen otettiin myös Arkkitehtiliiton helsinkikeskeisyyden murtaminen. Karhulan puheenjohtajakauden aikana avattiin kalottiyhteistyö ja järjestettiin Rovaniemellä ensimmäinen kalottikonferenssi. SAFAn liittovaaleihin rakennettiin muiden maakuntien arkkitehtien kanssa ”maalaisliitto”, joka sitten menestyikin ja sai maalaisliitolle luottamuspaikkoja. Karhula oli sittemmin kaksi jaksoa SAFAn liittovaltuustossa, yhden kauden SAFAn hallituksessa sekä kaksi kautta kilpailuvaliokunnan jäsenenä.

Postmodernismiin kuului kaupunkisuunnittelun ja nimenomaan kaupunkitilan tutkiminen historiallisista esimerkeistä. Kadonnutta kaupunkitilaa etsittiin muun muassa keskiaikaisista kaupungeista. Ajankohtainen oppikirja oli postmodernismin kaupunkisuunnittelun ykkösnimen Rob Krierin kirja ”Urban Space”, mutta myös Camillo Sitten ”Kaupunkirakentamisen taide” löydettiin uudelleen. Tanskalaisia ja hollantilaisia esimerkkejä sekä Eliel-Saaisen ja muiden jugendkauden mestarien töitä tutkittiin myös ahkerasti.

Maikkulan keskus

Maikkulan keskus on monessa mielessä harvinaislaatuinen 1980-luvun kokonaisteos. Maikkulan suunnittelija, Matti Karhula kertoo, miten tällainen oli mahdollista syntyä.

1980-luvulla suunnitelmallinen yhdyskuntarakentaminen oli korkeassa kurssissa. Oulussa suunnitelmallisella kaupunkirakentamisella oli erityisen vahvat perinteet ja määrätietoinen maapolitiikka teki suunnitelmallisen rakentamisen myös mahdolliseksi. 1980-luvulle tultaessa Oulu joutui harppaamaan Meurmanin-Ervin yleiskaavan mukaisesti rakennetun lähiökehän taakse. Lähiöteorian mukaisesti nyt suunniteltiin lähiöitä laajempia ”asumakuntia” ja niihin lähiöitä paremmin varustettuja aluekeskuksia. Maikkula oli ensimmäinen rakentamattomalle alueelle suunniteltava asumakunta, joten sen rakentamiseen lähdettiin erityisen kunnianhimoisin tavoittein.

Maikkulan aluekeskuksen suunnittelu aloitettiin kesällä 1984. Kaupunginhallitus kirjasi suunnitteluohjeeksi: ”Maikkula on korkeatasoinen, monipuoliset palvelut tarjoava keskus, jossa toiminnot sekoittuvat eläväksi kokonaisuudeksi.” Kaupunginhallitus myös linjasi, että hanke- ja rakennussuunnittelu sekä kaavoitus suoritetaan osittain samanaikaisesti. Tämä tarkoitti sitä, että sama suunnittelija laatii alueen maankäytösuunnitelman sekä suunnittelee rakennukset ja niiden lähiympäristön.

Kaupunginhallitus valitsi Maikkulan keskuksen suunnittelijaksi Oulun Studio Arkkitehdit. Toimeksiantona oli suunnitella pieni kaupunki alusta loppuun, mikä oli melkoinen arkkitehdin unelmatehtävä. Suunnittelijavalinta synnyttikin arkkitehti-piireissä myös keskustelua. 1980-luvulla

elettiin läpipolitisoitunutta aikaa. Konsensuksen hengessä kaikessa päätöksenteossa noudatettiin poliittista tasapuolisuutta. Maikkulankin tontit jaettiin tasapuolisesti oikeistoa lähellä olevalle SATO:lle ja vasemmiston leiriin luetulle YH-rakennuttajille.

Tuolloin ei tunnettu suunnittelun kilpailutusta, vaan kaupungin virkamiehet jakoivat suunnittelutöitä sopiviksi katsomilleen toimistoille. Karhula arvioi poliittisten painotusten vaikuttaneen myös suunnittelijavalintoihin. Oulun Studio Arkkitehtien omistaja oli E-osuusliikkeen kulutusosuuskuntien keskusliiton suunnittelutoimiston pohjalle perustettu Suunnittelurengas Oy. Oli luonnollista, että vasemmistolainen apulaiskaupunginjohtaja Paavo Korhonen piti työväen osuuskauppaliikkeen puolta.

Oulun Studio perustettiin kesällä 1983, jolloin Karhula sai tehtäväkseen koota ympärilleen nuoria ja lahjakkaita Oulun koulun arkkitehtejä. Suunnittelurenkaan sisällä Oulun Studio nimettiin arkkitehtuurin huippuyksiköksi. Tulosta myös syntyi. Juuri ennen Maikkulan ajankohtaistumista ryhmä voitti alueellisen, yleisen arkkitehtikilpailun, jossa tehtävänä oli suunnitella uusi asuntoalue Maikkulan kaupunginosaan.

Oulun kaupunki tilasi Oulun Studiolta päiväkodin ja koulujen suunnitelmat sekä seurakunta kirkon piirustukset. Vaikka Satolla ja YH:lla oli yleensä omat hovisuunnittelijansa, Maikkulassa Oulun Studio sai suunniteltavakseen paitsi YH-rakennuttajien, poikkeuksellisesti myös porvarileirin Saton asuntokohteet. Suunnittelurengas kaatui 1990-luvun lamassa, mutta Maikkulan keskuksen onneksi Karhula saattoi jatkaa Maikkulan pääsuunnittelijana omassa Karhula-Rinne -toimistossaan aina 2000-luvun alkuun saakka.

Maikkulanraitti 26.5.2015.

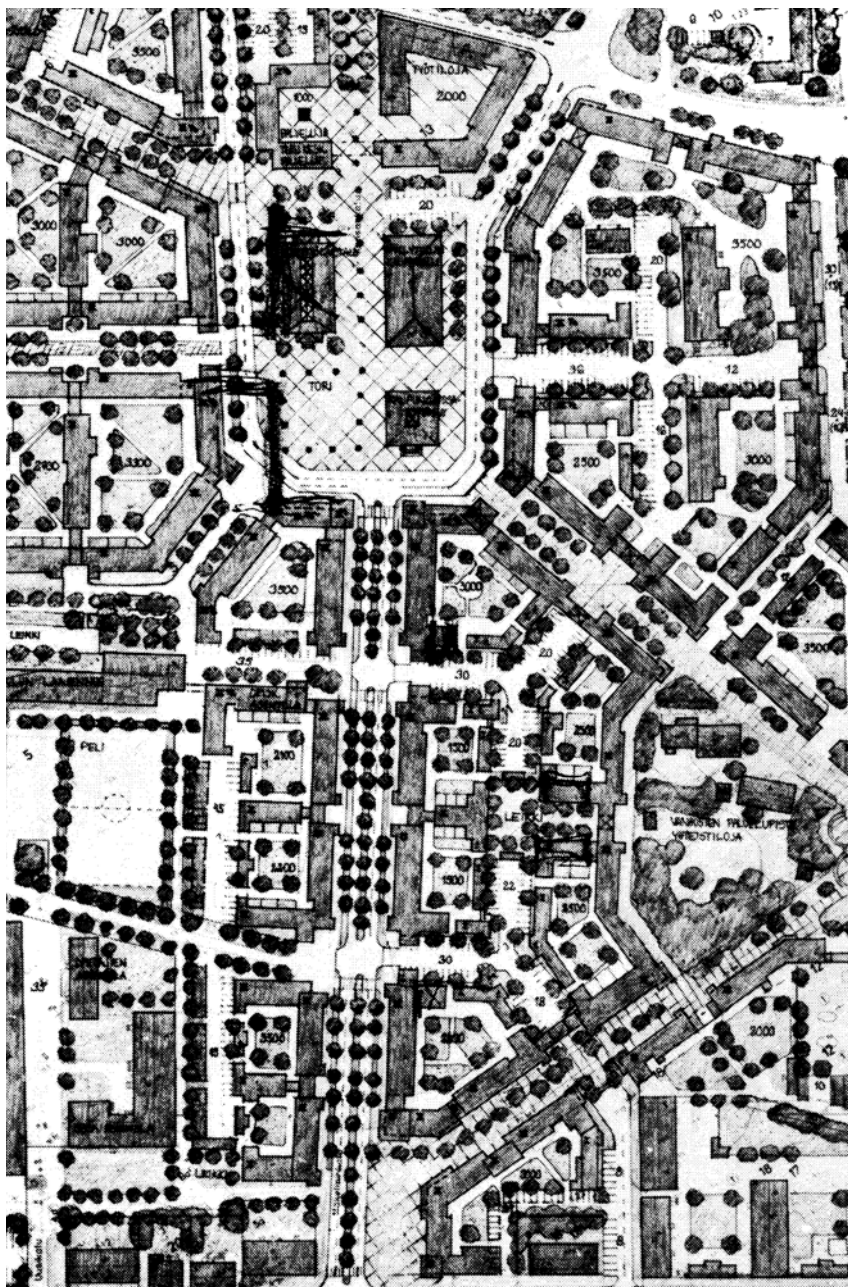
Maikkulan keskuksen toiminnallinen ja kaupunkikuvallinen runko on ajan ihanteiden mukaisesti kävelylle- ja pyöräilylle pyhitetty Maikkulanraitti, Raitin länsipäässä on liikekeskus, keskellä rakennettu lampi puistointeen ja idässä kulttuuri ja sivistys. Pitkän katunäkymän katkaisee kellotorni kirkon ja koulujen rajaaman torin keskellä.

Maikkula syntyi Oulun koulun vireimpänä aikana. Regionalismin ajatusmaailma on läsnä. Inhimillinen mittakaava, lämminhenkisyys ja moni-ilmeisyys ovat tunnusmerkkejä. Punatiili päämateriaalina, harjakatot sekä rakennusmassojen ja julkisivujen vapaa jäsennöinti luovat Maikkulan pikku kaupungille oman, paikal-

lisen identiteettinsä. Alueen ilmettä voidaan luonnehtia arjen arkkitehtuuriksi.

Nykyisin kun suunnittelukohteet kilpailutetaan hintaperusteisesti useissa eri vaiheissa, tällaisen laajaan ja yhtenäiseen suunnitelmaan perustuvan kaupunkikokonaisuuden syntyminen on täysin mahdotonta.

Oulun kaupunki on arvottanut Maikkulan keskuksen paikallisesti arvokkaaksi alueeksi. 1980-luvun kaupunkisuunnittelun ihanteiden täyttymyksenä se ansaitsisi korkeammankin statuksen.

Ote Juhani Bomanin kilpailuehdotuksesta "Tervaleijona" 1983.

Myllytulli

Myllytulli on Maikkulan ohella toinen merkittävä 1980-luvun kaupunkisuunnitelma Pohjois-Suomessa. Alue on syntynyt 1983 järjestetyn yleisen arkkitehtikilpailun pohjalta. Kilpailun voitti lahtelainen Juhani Boman ja hän sai kilpailun jälkeen suunnitella alueen asemakaavan. Myllytulli onkin rakentunut pitkälti voittaneen ehdotuksen pohjalta. Kilpailussa toiselle palkinnolle pääsi kolmoskurssilaisten arkkitehtiopiskelijoiden Mikko Mannbergin, Pekka Littowin ja Kyösti Meinilän työryhmä.

Myllytulli on rakentunut verrattain uskollisesti Bomanin kilpailuehdotuksen pohjalta. Merkittävä poikkeama tehtiin kuitenkin liikenneratkaisuihin. Bomanin kilpailuehdotus rakentui ajan kaupunkirennessanssin hengessä perinteisiin läpiajettaviin katuihin. Liikennesuunnittelun alalle uudet aatteet eivät olleet kuitenkaan vielä ehtineet, vaan kaupungin liikennesuunnittelijoiden vaatimuksesta alueen läpajo autolla kiellettiin ja kaava laadittiin scaftin mukaisesti ulkoasyöttöperiaatteelle.

Keskustelijat pitivät valitettavana, että merkittäviä asemakaavan mukaisia asuntokortteleita Oulun Energian ja Tietomaan takana on vieläkin rakentamatta.

Kilpailuehdotuksen mukaan tässä olisi autolla ajettava katu.

Etu-Lyötty

Lyötyn alue tuli suunniteltavaksi pian Myllytullin jälkeen. Silloin keskusteltiin, pitäisikö Lyötystäkin järjestää suunnittelukilpailu. Lyötyn osalta päädyttiin kuitenkin suoraan toimeksiantoon Esko Puijolan toimistolta. Puijola esittelee laatimaansa asemakaavaa. Puijolan asemakaava on nykyistä Etu-Lyöttyä selkeämmin postmodernistinen useiden aukoiden sarjoineen. Lyötyssä päädyttiin alusta alkaen Myllytullia kovempaan tehokkuuteen ja sen myötä kokonaan rakenteelliseen pysäköintiin. Puijolan kaavassa pysäköinti perustui pysäköintitaloihin. Maanomistuksellisista syistä Lyötyn rakentaminen viivästyi ja syystä tai toisesta Puijolan asemakaavaa ei toteutettu kuin yhden korttelin osalta. Myöhemmin syntynyt kaava on aika tavalla yksioikisempi, joten Pohjois-Suomen ainoa aidosti postmodernistinen asuntoalue jäi valitettavasti syntymättä.

Etu-Lyötyn asemakaava, Arkkitehtitoimisto Esko Puijola 1992.

Pientalo-Oulu vahvistui

Oulun ominaispiirre Suomen suurten kaupunkien joukossa on kaupungin pientalovaltaisuus. Oulu alkoi kehittyä pientalokaupungiksi jo 1960-luvun lopulla Rajakylän ja Haapalehdon myötä. 1980-lukua lähestyttäessä vauhti kiihtyi. Asuntotuotanto-ohjelmissa otettiin tavoitteeksi omakotitonttien tarjoaminen kaikille halukkaille. Maapolitiikka tehostui ja suunnittelukoneistoon pantiin vauhtia. Lähtölaukauksena omakotimattojen vyörytykselle suunnittelupäällikkö Juhani Määttä tilasi 1970-luvun puolivälissä Hönttämäen asemakaavan Siikanen-Tarumaan toimistolta asemakaavapäällikkö Irma Mikkolan vastustuksesta huolimatta. Mikkola vastusti kaava-aietta koska Hönttämäki oli irrallinen alue kaukana silloisen asemakaavan reunasta.

Hönttämäen asemakaavassa Tarumaa luopui jo tiukasta suoraluomaisuudesta. Alueen pääkatu, Kaartintie taipuilee 120 ja 150 asteen kulmilla, eli käyttöön oli otettu kolmioviivoittimen pitkä sivukin. Tällä tavoin Kaartintielle saatiin vaihtelevia katunäkymiä ja hillittiin ajonopeuksia. Hönttämäen tyyppinen taivuttelu on sittemmin pysynyt pientaloalueiden kaavoittajien keinovalikoimassa nykypäiviin asti.

1980-luvulla alkoi omakotialueiden vyöry

1970-luvun puolivälin jälkeen tehostunut maanhankinta alkoi tuottaa tulosta ja pientaloalueiden kaavoitus sai lisävauhtia. Parantuneen maansaannin myötä voitiin luopua Rajakylässä ja Haapalehdossa noudatetuista äärimmäisistä tehokkuustavoitteista. Vaurastumisen myötä talot myös kasvoivat. Aravarahoituksen merkitys väheni, jolloin Aravan asettama 120 neliömeriä ei enää muodostanut omakotitalon maksimikokoa.

Puijola mainitsee Kirkkokankaan asemakaavan, joka oli ensimmäinen Puijolan Ouluun suunnittelema pientaloalue. Kirkkokankaan rakentamisen ohjauksessa vaadittiin rakentajilta tietoisesti uudenlaista omakotitalojen tyyliä. Yhtenä esikuvana Puijolalla oli Ruotsissa tuohon aikaan toteutettu pientalorakentaminen.

Kirkkokankaan rakentamisen ohjauksessa patistettiin rakentajia toteuttamaan kapearunkoisia taloja, jotta kaikkiin asuintiloihin saatiin ikkunoita ja luonnonvaloa. Taloihin vaadittiin perinteisen jyrkät (n. 1:2) harjakatot ja talojen lattiatasot korotettavaksi n. 50 cm maanpinnan tasoa ylemmäksi. Kapearunkoisuus vaati tontin leveyteen lisää mitta. Kun Rajakylän ja Haapalehdon tonttien leveys oli 18 metriä ja Hönttämäen tonttien leveys 20 metriä, kasvoi tonttien leveys Kirkkokankaalla n. 22 metriin. Katumiljöössä otettiin tavoitteeksi aikaisempaa tiiviimmän katutilan luominen talojen korkeuksien nostolla sekä katualueen ja etuistutusalueiden kaventamisella.

1980-luvulla uusia omakotitalovaltaisia pientaloalueita syntyi runsaasti: Mäntylä, Lämsänjärvi, Knuutilankangas, Huonesuo, Rannanperä, Maikkulan Talonpojankangas, Iinatti ja Kangaskontio. Kaikki nämä suunniteltiin kaupungilla virkatyönä. Pientaloalueiden suunnittelusta vastasivat pääasiassa Esko Puijola yhdessä tuolloisen kollegansa Jouko Perttulan kanssa. Avustajina heillä oli vuosikymmenen aikana lukuisia arkkitehtiopiskelijoita, joista Puijola haluaa erikseen mainita Kirsti Junttilan lahjakkaana ja aikaansaavana tekijänä.

Hönttämäki, Aarne Tarumaa 1978.

Rannanperä, Esko Puijola, Kirsti Junttila 1982.

Kirkkokangas, Esko Puijola 1981.

Puukaupunki säilyi Raahessa

1970- luku toi kaupunkisuunnittelijoille kokonaan uuden tehtäväkentän, rakennetun ympäristön suojelun ja sitä palvelevien suojelukaavojen laatimisen. Jälleenrakennuskauden ja 1970-luvun aatemaailmat törmäsivät rajuimmin juuri näiden tehtävien kohdalla.

Raahen 4000 asukkaan pikkukaupunki joutui suuren muutoksen pyörteisiin kun 1960-luvun alussa Rautaruukin terästehdas päätettiin sijoittaa kaupunkiin. Rautaruukin tulo edellytti huomattavaa asuntotuotantoa ja runsaasti muutakin rakentamista. Kaupunki halusi varautua tehtävään suunnitelmallisesti. Niinpä tunnetun kaupunkisuunnittelijan, arkkitehti Risto Kaarlehdon toimisto palkattiin laatimaan Raahelle kaupungin ensimmäistä yleiskaavaa. Kaarlehto laati myös Kajaanin yleiskaavan vuosina 1965–1970.

Työn saatuaan Kaarlehto tutustui Raahen ja totesi puukaupungin ainutlaatuisen hyvin säilyneeksi. Alueella oli rakennuksia 1600-luvulta jugend-kaudelle asti. Näkemänsä perusteella Kaarlehto piti Raahen Suomen parhaiten säilyneenä puukaupunkina ja ehdottomasti kokonaisuutena säilytettävänä. Yleiskaavassaan vuonna 1962 Kaarlehto esittikin, että vanha kaupunki jätetään kokonaan rauhaan ja perustetaan uusi keskusta rautatien eteläpuolelle.

Keskustan talonmistajat nousivat vastustamaan keskustan siirtoajatusta peläten tonttiansa arvon menetystä. Niinpä seuraava yleiskaava tilattiin arkkitehti Ahti Korhoselta. Korhosen yleiskaavassa vuonna 1965 liikekeskusta osoitettiin ruutukaava-alueen uudempaan eteläosaan, jossa oli mm. jugend-rakennuksia.

Ahti ja Esko Korhoselta ja Erik Kråkströmiltä tilattiin myös koko keskusta-alueen käsittävä

asemakaava. Vuonna 1967 vahvistuneessa kaavassa oli pyrkimyksenä sopeuttaa uudisrakentaminen Raahen mittakaavaan. Koulukadun pohjoispuolisella vanhimmalla alueella rakennusoikeuksia alennettiin ja rakennukset osoitettiin olemassa oleviin katulinjoihin. Suojelumääräysten sijaan Ahti ja Esko Korhonen ja Erik Kråkström muotoilivat tarkkoja räystäskorkeus- sekä kattomuoto- ja kaltevuusmääräyksiä, myös julkisivu- sekä aitamääräyksiä väreineen. Suojelun kannalta merkityksellinen oli kuitenkin asiantuntijalausunnon pyytämismääräys ja purkamisen luvanvaraisuus vanhimman torin, nykyisen Myhrbergin puiston ja siihen liittyvien Rantakadun historiallisesti arvokkaiden rakennusten sekä Pekkatorin ympäristössä ja Kirkonaukiolla. Vanhan puukaupungin ymmärrystä osoittaa, että tämä vaatimus koski myös osaa vanhasta merimieskadusta eli Saaristokadusta. Koulukadun eteläpuoli oli uhrattava uuden liikekeskustan toteuttamiseen kadunleventyksiineen ja korkeampine rakennusoikeuksineen. Liikekeskusta rakentui kävelykaduksi kaavoitetun Laivurinkadun ympärille. Kävelykatu avattiin vuonna 1972 Suomen toisena kävelykatuna. Uuden rantatorin, Kauppatorin ympärille kaavoitettu hallinto- ja kulttuurikeskus jäi toteutumatta.

Saneerauskaavaksi kutsuttu Korhosten-Kråkströmin asemakaava toimi Aaltosen mukaan käytännössä suojelukaavana. Pohjoisosankin kortteleille osoitetut rakennukset olivat niin suuria, että niiden toteuttaminen olisi muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta vaatinut kauppohen syntymistä useilta tontin tai tontin määräosien omistajilta. Joukossa oli yleensä yksi tai kaksi omistajaa, jotka eivät halunneet luopua rakkaaksi käyneestä kodistaan.

Kuva: Hilkka Aaltonen

Suojelukaava ilman valituksia

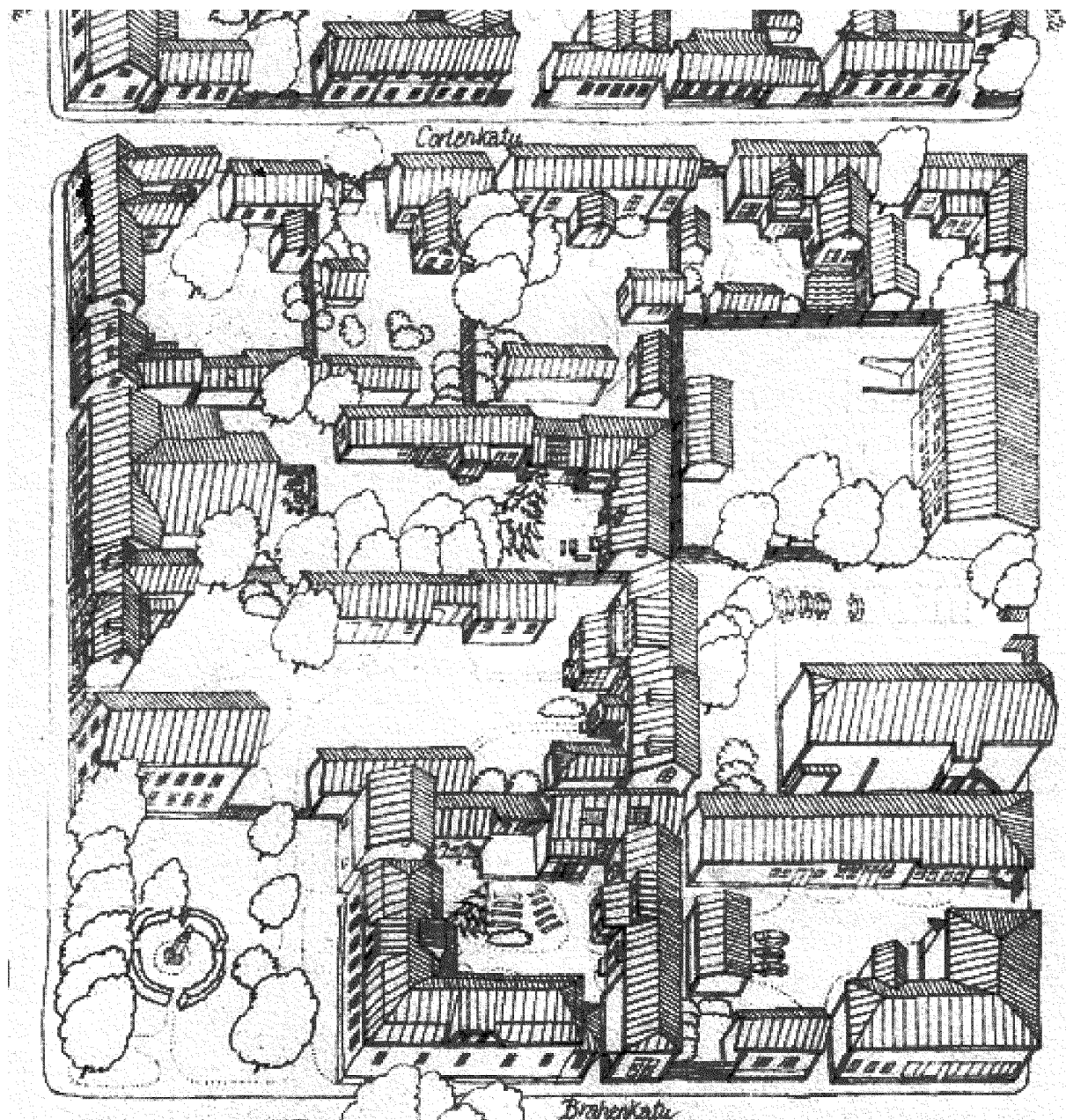
Raahen suojelukeskustelun käynnisti vuonna 1975 Museoviraston kaupungille lähettämä kirje vanhan Raahen suojelusta, kehittämisestä ja asemakaavan muuttamisesta. Kirjeessä Museovirasto totesi, että saneerauskaavan ”tähänastinen toteuttaminen on saattanut Raahen kaupunkirakenteen perinteelliset tunnuspiirteet uhanalaisiksi”. Kirjeen johdosta kaupunginvaltuusto päättikin vuonna 1977 muuttaa ruutukaavan pohjoisosan säilyttäväksi, kuitenkin niin, että tonttitehokkuus ei muutu.

Hilkka Aaltonen ryhtyi laatimaan suojelukaavaa. Kaava laadittiin kolmessa eri osassa ja kaikki kolme asemakaavaa hyväksyttiin ilman valituksia. Aaltonen sijoitti käyttämättömät rakennusoikeudet tonttien perälle, mihin Raahen isohkot korttelit antoivat mahdollisuuden. Aaltonen esittelee huolellisesti laatimiaan aksonometrisiä piirroksia. Aaltonen piti huonona sitä, että pihan perälle tuli näillä ehdoilla isompia rakennuksia kuin kadun varteen. Keskustelijoita sellainen ei häiritse vaan Aaltosen laatimia piirroksia pidetään varsin onnistuneina. Aaltosen suureksi tyydytykseksi käytännössä pihojen perille on toteutunut kuitenkin vain muutamia taloja ja nämä kaavat tosiasiaassa pelastivat Raahen puukaupungin.

Raahen puukaupungin talojen korjaaminen edistyi aluksi hitaahkosti. Aaltosen mukaan nyt tilanne vaikuttaa kuitenkin paremmalta. Puukaupunkiin on muuttanut uusia asukkaita, jotka ovat olleet kiinnostuneita olevien rakennusten kunnostamisesta eikä pihanperien rakennusoikeuksista.

Aaltonen toivoisi Raahen kuitenkin vielä kolmatta, aitoa suojelukaavaa, jossa rakennusoikeuksia pienennettäisiin ja arvokkaimmille rakennuksille ja pihapiireille annettaisiin ehdottomat suojelumääräykset.

Aaltonen on jäänyt suremaan erityisesti kolmen rakennus-suojelulailla tai asemakaavalla suojellun talon menetystä. Ehrströmin talo ja hotelli-ravintola Pehr Brahen talo menetettiin epämääräisissä oloissa syttyneissä tulipaloissa. Surullisin oli juuri peruskorjatun Kauppaklubin talon palo työvirheen johdosta vuonna 2013.

Ote Hilkka Aaltosen laatimista vanhan Raahen asemakaavan havainnepiirroksista.

Taistelu Oulun rantakortteleista 1971–1995

Purkavaan saneeraukseen perustuvat Oulun Tuiran, Heinäpään ja Monumentaalikeskuksen asemakaavat olivat menneet läpi hyvin vähäisin soraäänin vielä 1960-luvun puolivälissä. 1970-luvulle tultaessa yleinen ilmapiiri muuttui. Jo vuonna 1971 Oulu-seura teki aloitteen monumentaalikeskuksen asemakaavan muuttamiseksi niin, että Rantakadun talorivistö säilytetään. Aloite oli lähtölaukaus sittemmin yli kaksi vuosikymmentä kestäneelle taistelulle rantakorttelien säilyttämisestä. Arkkitehditkin joutuivat tässä monen rintaman taistelussa useille eri puolille.

Vuonna 1975 arkkitehtiosaston opiskelijat ja nuorempi henkilökuntakin heräsivät yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Olihan koulun omakin alue vaarassa. Vanhemmat professorit eivät olleet lainkaan innostuneita tällaisesta liikehinnästä. Arkkitehtiopiskelijoiden aikaansaama toinen rantakatuadressi sai 3500 allekirjoittajaa. Aktiivisia toimijoita tuolloin olivat ainakin Eija Salmi, Antti Pihkala, Tapio Rönkönharju ja Jorma Huusko.

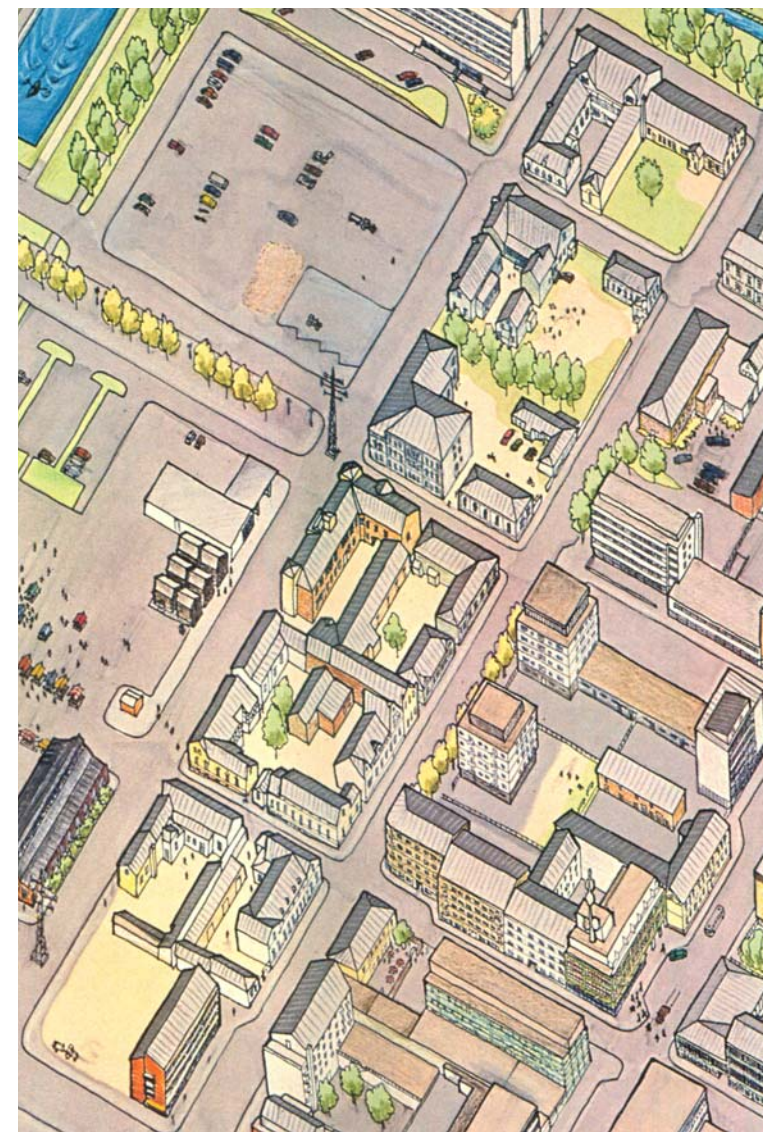
1970-luvun aikana yhä useammat tahot alkoivat vedota alueen suojelun puolesta. Vuonna 1981 myös Pohjois-Suomen arkkitehdit SAFA yhdessä Yhteiskuntasuunnittelun seuran Pohjois-Suomen alueosaston ja Pohjois-Pohjanmaan luonnonsuojelupiirin kanssa esitti vetoomuksen rantakorttelien säilyttämisestä. Vuonna 1982 Juustisen talon eli ”Rannan Matalan” talon asukkaat, arkkitehtiylioppilaat Helena Hirviniemi, Margareta von Bonsdorff, Pirjo Keltainen ja Anne-Marjo Panu sekä suutari Jukka Erkkilä järjestivät asuintalonsa maalaamisen talkoilla. Maalaus oli manifesti Rantakadun säilyttämisen puolesta ja se saikin paljon huomiota osakseen. Helena Hirviniemi ja Anne-Marjo Panu saivat talon omistajalta Elsa Juustiselta valtuudet neuvotella Raija-Liisa Näyhän kanssa Juustisen talon osalta kaavasta. Elsa Juustisen halu rakennuksensa säilyttämiseen, em. arkkitehtiylioppilaiden antama asiantuntija-apu sekä lopulta Jukka Laurilan asiantunteva peruskorjaussuunnittelu saivat aikaan sen, että ”Matalan” kulma on koko korttelin parhaiten säilynyt pihapiiri.

Kaupungin jähkaillessa rakennusliikkeet hankkivat vähitellen kiinteistöjen osuuksia ja saatuaan kokonaisen talon haltuunsa sanoivat välittömästi vuokralaiset irti. Talvella 1983 tyhjilleen jätetty Oulasvirran talo paloi ja viereiset talot purettiin luvatta. Tapahtuman nousu valtakunnan uutisiin sai vihdoinkin vuonna 1985 kaupungin ryhtymään asemakaavan muuttamiseen. Tähän mennessä käsitys rakennetun ympäristön suojelusta oli jo lainsäädännön tasollakin muuttunut yksittäisten rakennusten suojelusta kokonaisuuksien suojeluun.

Raija-Liisa Näyhä sai asemakaavan tehtäväkseen ja joutui ristituleen eri rintamalinjojen välissä. Tehtävää ei helpottanut, että Näyhän työnantajalla rakennusvirastolla oli tässä taistossa myös oma agenda, Aleksanterinkadun leventäminen. Näyhä joutui näin taistelemaan omaa työnantajansaakin vastaan. Olisihan kadun leventäminen vienyt koko Aleksanterinkadun varren rakennuskannan ja tehnyt ennestäänkin kapeista tonteista liki mahdotomia rakentaa. Poliittisena kompromissina päädyttiin lopulta asemakaavaan, jossa Aleksanterinkadun katulinja säilyi, mutta suurin osa alueen rakennuskannasta oli merkitty uudisrakentamisen sallivalla sr-4 -merkinnällä. Kaavoituslautakunnassa tuolloin istunut Takala kertoo virkamiesten haukkuneen lautakunnan ”reunakiven suojelijoiksi” lautakunnan hylättyä Aleksanterinkadun leventämisen.

Oulun lääninhallitus yritti pelastaa alueen vanhimmat, 1800-luvun alkupuolelta säilyneet rakennukset Kauppurienkadun varrelta suojelemalla ne rakennussuojelulailla vuonna 1990, mutta vuonna 1993 Ahon hallitus kumosi suojelupäätökset ja Kauppurienkadun Aleksanterinkadun puoleiset rakennukset saatiin purkaa.

Yli kaksikymmentä vuotta kestäneen kamppailun lopputuloksena rakennuskannasta säilyi n. 60 prosenttia. Tällaisenaankin alue on kuitenkin hyväksytty valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen luetteloon.

Rantakadun ja Aleksanterinkadun väliset korttelit toukokuussa vuonna 1983. Myöhemmin samana vuonna paloi ja purettiin merkittävä osa Aleksanterinkadun talorivistöä.

Kuva on osa Oulun keskustaa kuvaavasta aksometriasta, jonka tekivät Oulun arkkitehtikillan vuosikurssin 1980 oppilaat Weikko Kotila, Reijo Mitrunen, Mikko Pasonen, Janne Rajala, Erkki Kiiski ja Marja-Liisa Matturi.

1980-luku oli rakennussuojelun kulta-aikaa

Yleinen ilmapiiri oli 1980-luvulla voimakkaasti rakennussuojelun kannalla. Valtio tuki rakennussuojelua voimakkaasti viranomais-toiminnassaan ja myös kohdennettu rahallinen tuki oli merkittävää. Käytössä oli runsaasti edullisia peruskorjauslainoja alueellisesti tai eri sosiaaliryhmille kohdistettuina.

Valtion porkkanoista huolimatta kaikki kunnat eivät olleet kuitenkaan yhtä innostuneita

rakennussuojelusta. Oulun kaupungin suhtautuminen oli kaksijakoista. Rantakadulla kaupunki tyytyi laihoihin kompromisseihin, mutta samanaikaisesti toisaalla päätti suojella laajoja aluekokonaisuuksia.

Kaikesta huolimatta useissa keskusteluryhmissä muisteltiin 1980-lukua rakennussuojelun kulta-aikana.

Karjasilta.

Karjasilta

Rantakortteleiden taistelun varjossa laadittiin muun muassa Oulun Karjasillan rintamamiesalueen asemakaava ilman mainittavia intohimoja. Esko Puijola oli saanut Karjasillan asemakaavan uusimisen tehtäväkseen ensimmäisenä työnään Oulun kaupungilla 1970-luvun lopulla. Puijolan laatimassa asemakaavassa ei ole yhtään suojelumerkintää, joten se ei ole siinä mielessä suojelukaava. Karjasillan talot olivat 1970-luvulla vielä siksi uusia, että purkuhalukkuus oli vähäistä. Pieneköjen talojen

laajennushalukkuutta sen sijaan oli. Kaavassa ja sitä tukevissa rakennustapaohjeissa keskityttiinkin lisärakentamisen ja peruskorjausten ohjaamiseen. Puijolan laatima kaava ja Kirsti Junttilan laatimat rakennustapaohjeet ovat osoittautuneet toimiviksi, koska asemakaava on ollut voimassa näihin päiviin asti. Viime vuosina on ilmennyt painetta purkavaankin saneeraukseen, minkä vuoksi asemakaavaa ollaan nyt tarkistamassa. Karjasilta kuuluu valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen luetteloon.

Raksila.

Iin Hamina

Raksila

Oulun Raksila, jonka asemakaava puistokatuineen edustaa 1920-luvun klassismia, päätettiin myös säilyttää. Raksilassa on voimassa 1960-luvulla laadittu asemakaava, joka oli laadittu estämään lisärakentamista ja siten edistämään alueen tulevaa purkamista. Kaavassa rajattiin rakennusoikeudet rakennusalarajojen ja kerroslukujen avulla tarkasti rakennusten silloisen käytetyn rakennusoikeuden mukaisiksi etteivät lunastuskulut kasvaisi. Asemakaava on käytännössä kuitenkin toiminut säilyttävänä asemakaavana kun lisärakentaminen on edellyttänyt aina asemakaavamuutoksia tai vähintään poikkeamisia. Raksilan peruskorjausta edistettiin 1980-luvulla alueellisella peruskorjaushankkeella, jonka merkeissä alueelle saatiin asuntohallituksen edullista peruskorjauslainaa. Kirsti Junttila

laati Raksilaankin peruskorjausohjeet, joita on voitu pitää korjausten ohjenuorana vielä nykyisinkin. Raksila kuuluu valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen luetteloon.

Iin Hamina ja Kalajoen Plassi

1980-luvun loppupuolella Iin Hamina ja Kalajoen Plassi saivat suojelukaavat rakennusten purkamisen kieltävine merkintöineen. Iin Haminan asemakaavassa likimain kaikki rakennukset saivat sr-merkinnän, jonka mukaan rakennuksen saa purkaa vain pakottavasta syystä. Haminan asemakaava onkin edelleen voimassa sellaisenaan ja on pystynyt hyvin säilyttämään tämän ainutlaatuisen ympäristön. Sekä Iin Hamina, että Kalajoen Plassi ovat valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä.

LAMAVUOSISTA IT-KUPLAN HARJALLE 1992-1999

Lamavuosista it-kuplan harjalle 1992-1999

1990-luvulla riitti dramaattisia käänteitä ”kasinotalouden” romahduksesta suuren laman kautta It-kuplan paisumiseen lähelle puhkeamispistettä.

Lasaretin saaren Virta-ravintolaan 19.2.2015 ovat kokoontuneet 1990-luvun kaupunkisuunnittelua muistelevaan Seija Haarala, Kirsti Junttila, Elli Maalismaa ja Riitta Yrjänheikki sekä haastattelija Timo Takala.

Keskustelijat

Seija Haarala on keskustelijoista vanhin, aloittanut opinnot jo vuonna 1964 ja valmistunut vuonna 1975. Haarala on Haapaveden keskustaa käsitellestä diplomityöstään alkaen tehnyt koko uransa maaseudun suunnittelun parissa. Opiskeluaikanaan hän on työskennellyt kesäteissä muun muassa Wienissä Ala-Itävallan rakennushallituksessa, Tromssan kaupungin kaupunkisuunnittelussa sekä kuten miltei kaikki muutkin haastatellut kesäteekkarina Oulun asemakaavaosastolla. Valmistuttuaan Haarala työskenteli rakennussuunnittelun ja peruskorjaussuunnittelun parissa sekä vuosina 1980-1985 Suunnittelukeskus Oy:n Seinäjoen toimistossa pääasiassa kaavoitustehtävissä. Vuodesta 1987 Haarala työskenteli Kalajoen kunnan palveluksessa, vuodesta 1989 alkaen kaavoitusarkkitehtina ja kaavoituspäällikkönä vuonna 2008 tapahtuneeseen eläkkeelle jäämiseen asti.

Kirsti Junttila työskenteli jo opiskeluaikanaan kaavoitustehtävissä muun muassa Maa- ja Vesi Oy:n ja Suunnittelukeskus Oy:n Oulun toimistoissa sekä Oulun kaupungin asemakaavaosastolla. Valmistuttuaan vuonna 1985 Junttila työskenteli vähän aikaa Oulun kaupungin kiinteistövirastossa tehtäväänään muun muassa peruskorjausohjeiden laatiminen Karjasillan ja Raksilan alueille. Vuodesta 1987 vuoteen 2000 Junttila työskenteli Oulun

kaupungin asemakaavaosastolla. Vuodesta 2000 hän on työskennellyt Naantalin kaupunginarkkitehtina, missä virassa hän toimii edelleen.

Elli Maalismaa oli hylkäämässä arkkitehtuurin ja siirtymässä taideteolliselle alalle kun Junttila sai houkutteltua hänet vuonna 1976 Helsingin kaupungin rakennusvirastoon töihin. Maalismaa joutui ensi töinään sihteeriksi Itäkeskuksen monitoimitalon arkkitehtikilpailuun. Tämä työ tuomariston sihteerinä monialaisen työryhmän kanssa sai Maalismaan innostumaan uudelleen arkkitehtuurin pariin. 1980-luvulla Maalismaa työskenteli Kemlin kaupungin talonsuunnitteluosastolla. Oulun kaupungin talonsuunnitteluosaston kautta Maalismaa siirtyi vuonna 1992 Oulun asemakaavaosastolle, jossa hän sai työalueekseen keskusta-alueen liepeillä olevat Meritullin, Etu- ja Taka-Lyötyn sekä Intiön kasarmialueen. Vuonna 2001 Maalismaa siirtyi Vantaan kaupungin palvelukseen, jossa hän vastasi mm. aluetiimin vetäjänä Keski-Vantaan kaavoittamisesta Vuodesta 2012 hän on toiminut kaupunkisuunnittelun asiantuntijana Optiplan Oy:ssä. Oulun toimintakulttuuri oli Maalismaan mukaan todella avointa, kun hän vertaa sitä Vantaaseen. Vantaallahan kaupunkisuunnittelusta vastannut apulaiskaupunginjohtaja Peltomaa on ollut poliisitutkinnassakin.

Riitta Yrjänheikki on joukon nuorin, aloittanut opinnot vuonna 1978. Yrjänheikki oli toiminut jo muutamia vuosia piirtäjänä Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitossa kun hän pyrki ja pääsi vuonna 1978 arkkitehtiosastolle. Työskentely seutukaavaliitossa sai Yrjänheikin kiinnostumaan ja tähtäämään alusta alkaen yhdyskuntasuunnittelijan uralle. Yrjänheikki on toiminut koko uransa ajan käytännössä samassa työyhteisössä. Hän aloitti työt opiskelijana Oulun maanmittaustoimiston kaavoitusyksikössä. Kun maanmittauslaitos lopetti kaavoitustoiminnan vuonna 1990, sen henkilökunta perusti Ympäristötaito Oy:n, joka saattoi jatkaa keskeytyksestä käynnissä olevia töitä maanmittauslaitoksen entisten asiakaskuntien kanssa. Myöhemmin Ympäristötaito Oy on siirtynyt yrityskautto Airix Oy:n kautta nykyiselle Sweco Oy:lle.

Lamavuodet koettelivat

Laman myötä rakentaminen romahti ja arkkitehteja jäi runsain joukoin työttömäksi. Suomen konsulttitoimistojen liittoon kuuluvien toimistojen henkilökunta väheni puoleen kolmen vuoden aikana.

Kaupunkisuunnittelijoita lama ei kohdannut lainkaan niin ankarasti kuin rakennussuunnittelun parissa toimineita kollegoita. Suunnittelun arvostus pysyi lamavuosinakin korkealla. Vaikka rakentaminen likimain tyrehtyi, kunnat varautuivat tulevaan laatimalla yleiskaavoja ja uusimalla vanhentuneita asemakaavoja. Myös uusia asunto- ja työpaikka-alueiden kaavoja laadittiin tulevien parempien aikojen varalle. Suomen järvet alkoivat näinä vuosina täyttyä kesämökeistä, minkä vuoksi kunnat laativat ahkerasti rantayleiskaavoja. Siitä huolimatta, että kaupungit ja kunnat olivat lisänneet huomattavasti kaavoitushenkilöstöä 1970- ja 1980-lukujen aikana, kuntien palkkalistoilla olevat saivat säilyttää työpaikkansa.

Kunnat hyödynsivät alityöllistettyä suunnittelijakuntaa järjestämällä erityisen runsaasti kaupunkisuunnittelualan kilpailuja. Kilpailujen osanottajamäärät olivat hyviä ja taso korkea. Kempeleen kunta järjesti vuonna 1990 Kokkokaan asuntoalueen yleisen kilpailun ja Oulun kaupunki vuonna 1992 merkittävän Meritullin kilpailun. Tielaitos, Pohjois-Pohjanmaan liitto, Oulunsalon kunta, Oulun kaupunki ja Kempeleen kunta järjestivät vuonna 1995 pohjoismaisen ideakilpailun ”Lentokentäntie ja ympäristö”. Viimeksi mainitussa kilpailussa ensimmäinen palkinto tuli Ouluun silloisen suunnittelukeskus Oy:n työryhmälle ja huomattava osa muistakin palkinnoista tuli Oulun seudulle.

Maankäytön suunnittelun arvostus ja maaseutu kantoivat kaupunkisuunnittelijat laman yli

Lamavuosina kaupungit ja omaa henkilökuntaa omaavat kunnat eivät tietenkään käyttäneet konsultteja, joten arkkitehtitoimistot ja kaavoituskonsultit olivat pienempien maalaiskuntien tilausten varassa.

Maaseutukunnat alkoivat panostaa kaavoitukseen kuntien saatua kaavoitusosoituksen vuonna 1967. Isoimmat maalaiskunnatkin alkoivat perustaa kaavoitusinsinöörin/kaavoitusarkkitehdin virkoja. Aluksi maalaiskuntien virkoihin valittiin enimmäkseen maanmittausinsinöörejä, mutta myös muutamia arkkitehteja tuli valituksi. Maalaiskuntien ensimmäisillä viranhaltijoilla oli hankalahko tie raivattavana, koska vahvat luottamusmiehet olivat tottuneet päättämään kaikista tärkeistä asioista.

Talouden romahtaessa Ympäristötaito Oy oli tuore toimisto, mutta maanmittaustoimiston peruina toimistolla oli vahva ja uskollinen asiakaskunta lähinnä Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin maalaiskunnissa. Toimisto selvisi laman yli ilman lomautuksia siten, että Yrjänheikki otti opintovapaata ja suoritti opintonsa loppuun opintolainalla. Myös muu henkilökunta harjoitti jatko-opintoja ja osallistui esimerkiksi rauhanturvaamistehtäviin. Timo Takalan toimistossa saatiin jonkun verran leivän jatketta kilpailuja tekemällä, mutta jouduttiin myös lomauttamaan henkilökuntaa. Esko Puijola elähti itseään osittain myös taittajana.

Vaikka yhdyskuntasuunnittelun parissa työskennelleet arkkitehdit selvisivät lamavuosista huomattavasti rakennussuunnittelijoita helpommalla, valmistuneille arkkitehdeille töitä ei juuri ollut tarjolla. Näin noin viiden vuoden

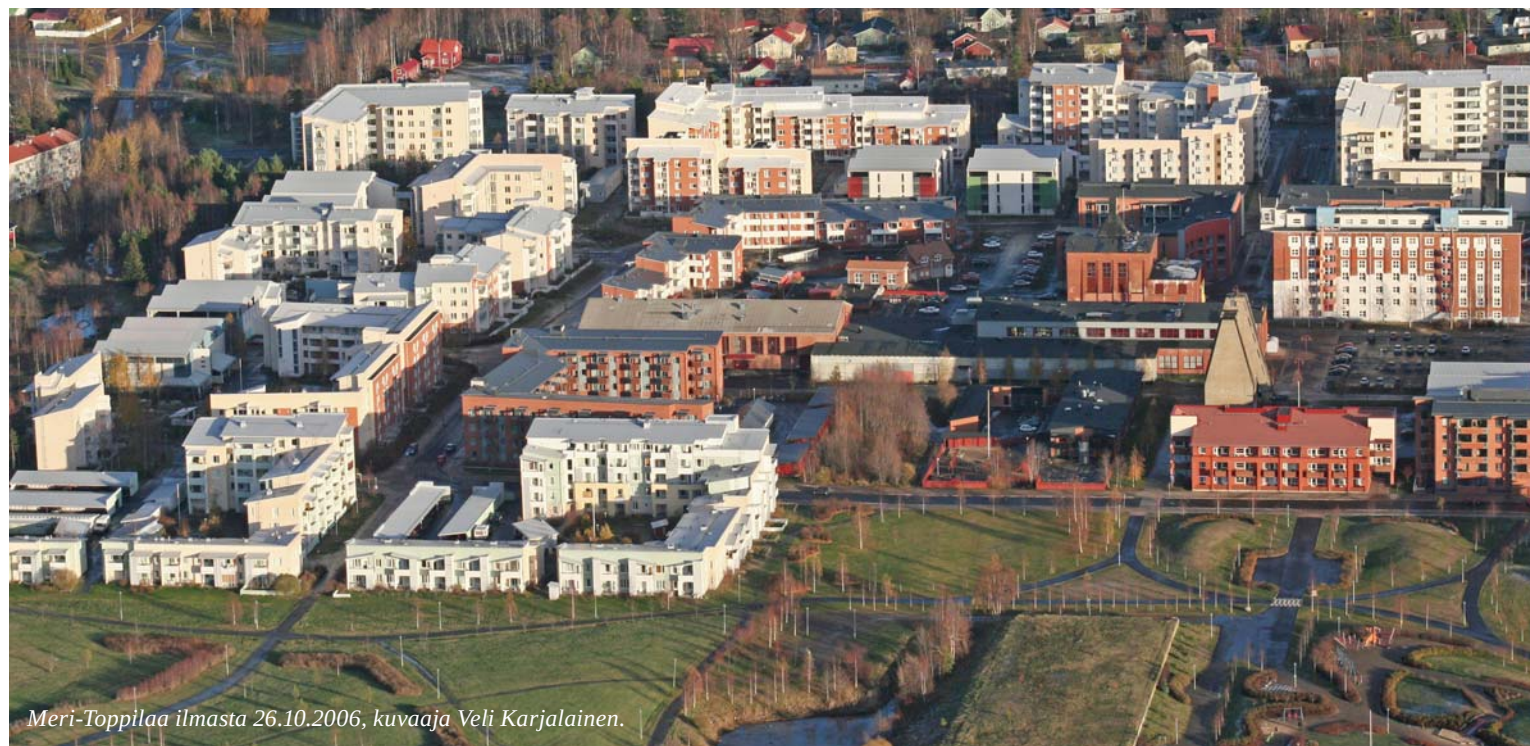
mittainen sukupolvi jäi vaille alan kokemusta. Myös opiskelijoiden harjoittelupaikat olivat noina vuosina tiukassa. Oulun kaupunki piti onneksi kiinni kesäteekkari-pestleistä lama-vuosinakin.

Lamavuosina lykättiin valmistumista, osallistuttiin ahkerasti opetukseen, tehtiin kilpailuja ja väitöskirjoja, joten menetettyä sukupolvea ei kuitenkaan syntynyt vaan ahkeran opiskelun johdosta noina vuosina kehittyi monia tämän päivän menestyneimmistä suunnittelijoista.

Kaj Nyman yhdyskuntasuunnittelun professorina

Jouko Mähösen käytännön suunnitteluun painottuvan opetuksen jälkeen hänen seuraajakseen tuli Kaj Nyman. Hän edusti filosofisempaa ja pohdiskelevampaa opetustapaa, jossa ei niinkään keskitytty käytännön kaupunkisuunnittelun opettamiseen. Kirsti Junttila toimi lukuvuoden 1991–1992 Kaj Nymanin assistenttina. Junttila toteaa, että Nymanin opetusta leimasi tiukka analyysi ajan kaupunkisuunnittelusta ja itsekritiikki hänen 1970-luvun alun ajan toiminnastaan.

Jouko Mähönen oli Yrjänheikin opettajana vielä pari vuotta, mutta Kaj Nyman ohjasi hänen diplomityönsä. Yrjänheikki toteaa, että Nymanin mielipiteet olivat kärkeviä, mutta ne olivat hänen mielestään oikean suuntaisia. Harjoitustyöt olivat innovatiivisia. Esimerkiksi eräänä harjoitustyön aiheena oli suunnitella Oulun keskusta uudelleen alueelle pudonneen neutronipommin jäljiltä.

Meri-Toppilaa ilmasta 26.10.2006, kuvaaja Veli Karjalainen.

Laman uhri: Meri-Toppila

Kirsti Junttila muistelee, että lama alkoi tarkalleen 1991 tammikuussa. Kaupungilla oli käsissä vasta valmistunut Meri-Toppilan kaava ja Toppilassa oli myös huomattavan paljon Alvar Aallon suunnitteleman sellutehtaan säilytettävää rakennuskantaa. Tunnelmat olivat sellaiset, että kukaan ei enää tarvitse toimitilaa. Rakennuskannan markkinoimiseksi oli tehtävä olan takaa työtä, mihin Junttilakin kaavan laatijana katsoi velvollisuudekseen osallistua. Kovilla ponnisteluilla Toppilaan onnistuttiin saamaan Halpa-Halli ja PSOAS otti yhden suuren rakennuksen muuttaakseen sen opiskelija-asunnoiksi. Paljon rakennuskantaa

jäi kuitenkin vaille käyttäjää. Voimalaitokseen on vasta viime vuosina saatu kiipeilykeskus, mutta Toppilan maamerkinä toimiva siilo on vieläkin vailla käyttäjää.

Toppilan entisen sellutehtaan alue oli ostettu kaupungille 1980-luvun lopulla noususuhdanteen aikana. Suuri osa isosta maa-alueesta oli toiminut pitkään tehtaan kaatopaikka-alueena ja sisälsi pilaantunutta maata ja paksuja kerroksia nollakuitua. Vain pieni osa ostetusta tehdas-alueesta osoittautui rakennuskelpoiseksi. Kun maksetusta kauppahinnasta haluttiin kuitenkin saada mahdollisimman suuri osa takaisin, tuli Toppilan asemakaavasta huomattavan tehokas. Valitulla pysäköintinormilla (1 autopaikka/80 k-m²) autopaikoitusta ei pystytty sijoittamaan

maantasoon. Kaikki autopaikat päädyttiin osoittamaan kolmeentoista pysäköintitaloon. Vaikka pysäköintitalot suunniteltiin tehtäväksi mahdollisimman rationaalisesti sarjatuotantona, koko hanke uhkasi kaatua pysäköinnin hintaan. Kovan rahan asuntotuotanto meni lamavuosina lähes nollille, eikä sosiaalista asuntotuotantoa rahoittava asuntorahasto innostunut pysäköintitalojen rahoittamisesta. Kaupunginhallitus päättikin vuoden 1990 alussa alentaa alueen rakentamistehokkuutta ja luopua pysäköintitaloista.¹ Teknisen viraston johto ajoi kuitenkin alkuperäistä tehokkuutta ja sitkeiden neuvottelujen jälkeen sai asuntorahaston johtaja Teuvo Ijäseltä suostumuksen pysäköintitalojen rahoittamiseen. Näin

Meri-Toppilan rakentaminen pääsi käyntiin alkuperäisillä suunnitelmilla.

Toppilan onnettomuudeksi koitui laman pitkityminen 1990-luvun loppupuolelle asti. Tänä aikana Toppilaan rakennettiin lähes pelkästään valtion lainoittamaa tuotantoa. Kovan rahan tuotantoa alettiin saada Toppilaan vasta 1990-luvun loppuvuosina kun talous alkoi elpyä ja kaupunki suostui muuttamaan länsireunan kortteleita maantasopysäköintiin perustuviksi. Lopputuloksena Meri-Toppilan asuntokannasta on vuokra-asuntoja 68%, opiskelija-asuntoja 13%, asumisoikeusasuntoja 11% ja omistus-asuntoja vain 8%.²

Asukasrakenteesta ja hyvistä joukkoliikenneyhteyksistä johtuen pysäköintitalot ovat olleet koko ajan huomattavan vajaalla käytöllä. Vuoden 2015 syksyllä kaupungin vuokrataloyhtiö Sivakan autopaikoista on varattuna n. kolmannes ja VVO:n paikoista n. 50%.³ Pysäköintitalot ovat kunkin kiinteistön omistuksessa, mikä hankaloittaa ylimitoituksen purkamista.

Lamavuosina rakentaminen oli edullista ja arkkitehdeilla oli niukasti töitä. Niinpä Meri-Toppilan asuinrakennusten arkkitehtuuri on kauttaaltaan korkeatasoista ja talot ovat hyvin rakennettuja. Alueen tehokkuuden kääntöpuolena Meri-Toppilan asukkailla on vieressään upea Mannisenajanpuisto. Kumpuilevien niittyjen alle on haudattu sellutehtaan jätteitä ja Toppilan turvevoimalan tuhkaa. Meren läheisyydestä ja korkeatasoisesta ympäristöstään huolimatta vuokra-asuntovaltaisuus loi alueelle huonon maineen, joka on säilynyt näihin päiviin asti. Toppilansalmen asuntoalueiden valmistuminen sitoo Meri-Toppilan lähemmäs Oulun keskustaa, mikä tulee aikojen saatossa todennäköisesti nostamaan alueen statusta.

Mannisenajanpuisto 4.7.2010.

Lähteet:

1. Uusi kaavoitusajattelu ei kelvannut Toppilaan, Kaleva 11.2.1990
2. Meri-Toppilan seurantaryhmän loppuraportti 1992–2000
3. Haastattelu 4.11.2015: Isännöitsijä Juha Väänänen, Sivakka ja myyntineuvottelija Pia Hägglund, VVO

Meri-Toppilan rakennukset, kadut ja julkiset tilat ovat kauttaaltaan korkeataatutasoa. (kuva yllä).

Pysäköintitalot ovat näkyvä elementti Meri-Toppilan katukuvassa, mutta ovat huomattavan vajaalla käytöllä. (kuva oikealla 3.11.2015 klo 17:20).

Pientaloalueet vyöryivät Oulun ympäristöön

1990-luvun puolivälissä lama vaihtui kiireeksi. IT-kupla alkoi paisua nopeasti ja vedätti etenkin Oulun seudun nopeaan kasvuun. Kirsti Junttila muistaa, että vuodesta 1995 alkoi ”hirveen” pientaloalueiden piirtäminen. Piti kaavoittaa omakotialueita, että teknologiatyöntekijät eivät karkaisi naapurikuntiin. Junttila laati kiireen vilkkaa kaavat muun muassa Talvikankaalle ja Heikkilänkankaalle. Noususuhdanteessa talot kasvoivat ja samalla palomääräykset kiristyivät, mitkä johtivat omakotitonttien koon kasvamiseen. Maapolitiikka oli kehittynyt eikä maa ollut enää minimitekijä, joten myös viheralueiden määrä lisääntyi. Syntyi käsite ”suksiurbanismi”, millä tarkoitettiin, että asunnoilla on suora pääsy takapihalta ympäröiville virkistysalueille. Kaavat vapautuivat nyt lopullisesti muotojäykkyydestä, niinpä Junttilan laatimissa kaavoissa kaarevat kadutkin tulivat käyttöön.

Oulun naapurikunnat laajensivat niin ikään vauhdilla pientaloalueitaan ja myös maaseudun kuntakeskuksissa kaavoitettiin vauhdilla uusia omakotialueita. Tonttikysyntä vaikutti rajattomalta.

Talvikangas, Kirsti Junttila 1999.

Heikkilänkangas, Kirsti Junttila 1997.

Saarela, Leena Laukasto 1995.

Meritulli

Pohjois-Suomen Arkkitehdit SAFA teki vuonna 1989 Oulun kaupungille aloitteen yleisen arkkitehtikilpailun järjestämiseksi Meritulliksi kutsutulle keskustan ranta-alueelle. Kaupunki tarttui ehdotukseen ja järjesti kilpailun vuonna 1992. Lama-aikana kilpailuun saatiin peräti 129 ehdotusta ja taso oli korkea. Kilpailussa jaettiin kaksi palkintosijaa, viisi lunastusta ja viisi kunniainaintaa. Palkintosijoista toisen sai arkkitehti Kay Bierganns ja toisen Arkkitehtiryhmä A6:n työryhmä. Kotikaupungin kilpailua tehtiin Oulussa useiden työryhmien toimesta. Lunastuksille ja kunniainainnoille pääsikin useita oululaistyöryhmiä.

Palkituilta työryhmiltä tilattiin jatkotyöt siten, että Bierganns sai tehtäväkseen Meritullin eteläosan ja Arkkitehtiryhmä A6 pohjoisosan. Bierganns suunnitteli keskustantien paikalle asutokorttelin oman ehdotuksensa pohjalta korttelin sisäosaa hieman keventäen. A6-ryhmän ehdotuksen kanavaidea johti Biergannsin jatkotyöskentelyssä asutokorttelin syntymiseen Kiikelin saareen.

A6-ryhmä sai tehtäväkseen suunnitella Autorannan ja Kaarlenväylän alueita sekä Vänmannin saarta. Saareen tutkittiin hotellin, Merisalin sekä kirjaston ja teatterin laajennusten sijoittamista. Syksyllä 1994 päätettiin, että vaihtoehtoja on tutkittu riittävästi ja Vänmannin saari jätettiin laadittavan asemakaavan ulkopuolelle. Meritullin pohjoisosaan on toteutunut myöhemmin teatterin laajennus ja pysäköintiluolan sisäänmenoramppi, mutta muilta osin alue on edelleen kilpailuajan asussa.

Elli Maalismaa osallistui Meritullin suunnitteluun kaupungin asemakaavoituksen puolelta kilpailusihteerin tehtävistä alkaen hankkeen loppuun saakka. Keskeisellä paikalla olevan alueen laatutason säilymisestä lama-ajan paineissa oltiin hyvin huolissaan. Maalismaa muistaa, että paine laatutasosta tinkimiseen oli kovaa etenkin valtiorahoitteisen tuotannon tiukoista hintarajoista johtuen. Kaupunki halusi kuitenkin pitää kiinni monipuolisesta asuntojakaumasta. Näin alueelle syntyi korkotuettuja ja vapaarahoitteisia vuokra-asuntoja, korkotuettuja ja vapaarahoitteisia omistusasuntoja sekä aravalainoitettuja asumisoikeusasuntoja. Kaupungin asettama seurantaryhmä

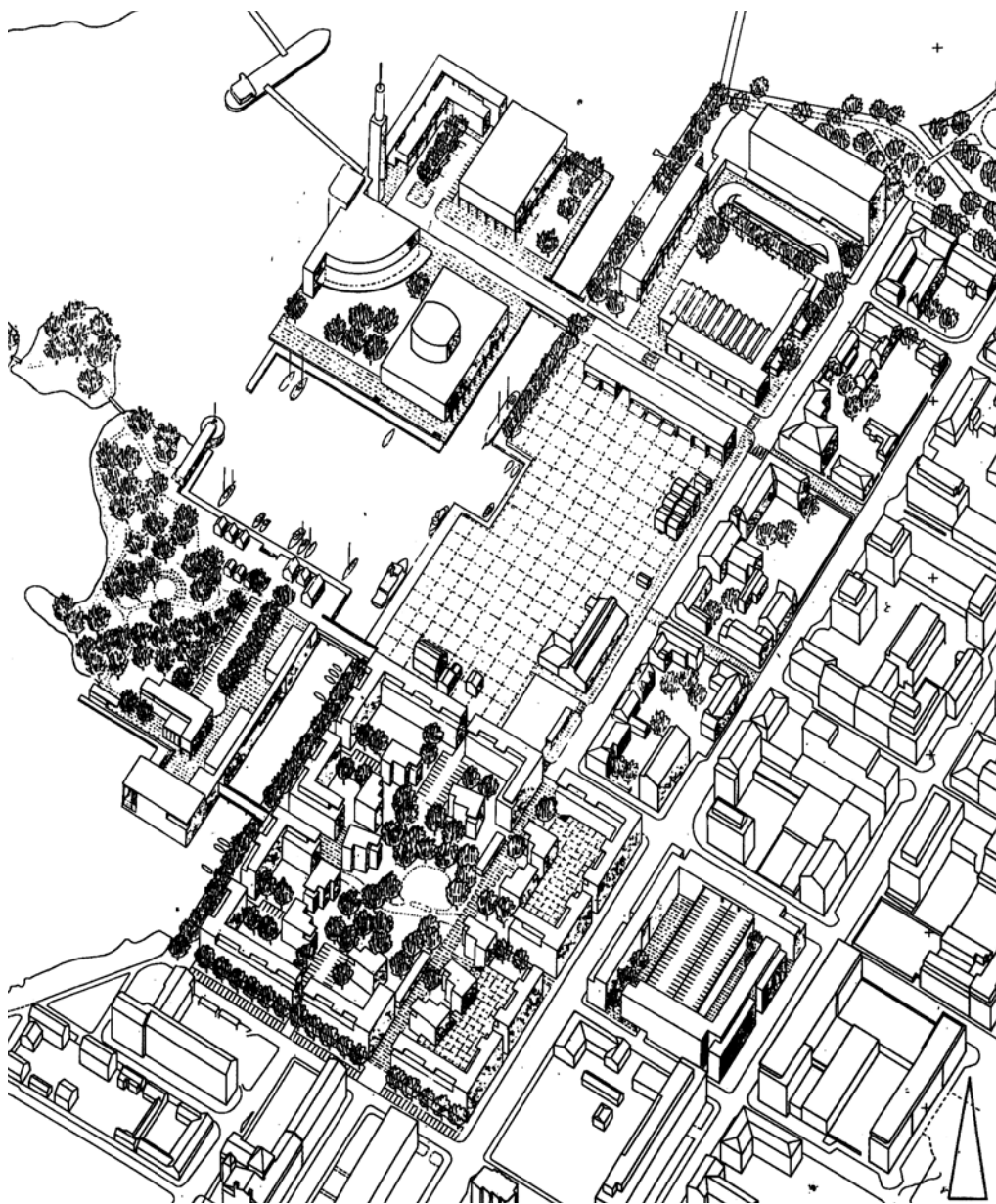
pystyi kovalla työllä pitämään kiinni myös asetetuista laatu-tavoitteista. Kiikeliä lukuunottamatta Meritullin kortteleissa haluttiin joka tontille eri suunnittelija, minkä vuoksi alue on yhtenäinen, mutta ei yksitoikkoinen.

Kay Bierganns muistaa, että erityisesti Kiikelin ja mantereen välisen kanavan toteutus oli lamavuosina hyvin epävarmaa. Kanava oli oleellisen tärkeä, mutta myös kallis osa suunnitelmaa. Kanava saatiin kuitenkin toteutetuksi tinkimättömänä kun sen rahoitus ja toteutus kytkettiin Kiikelin saaren rakennusoikeuksiin. Kävellessään talvella 2015 Meritullin läpi Kay Bierganns onkin varsin tyytyväinen alueen laatutasoon.

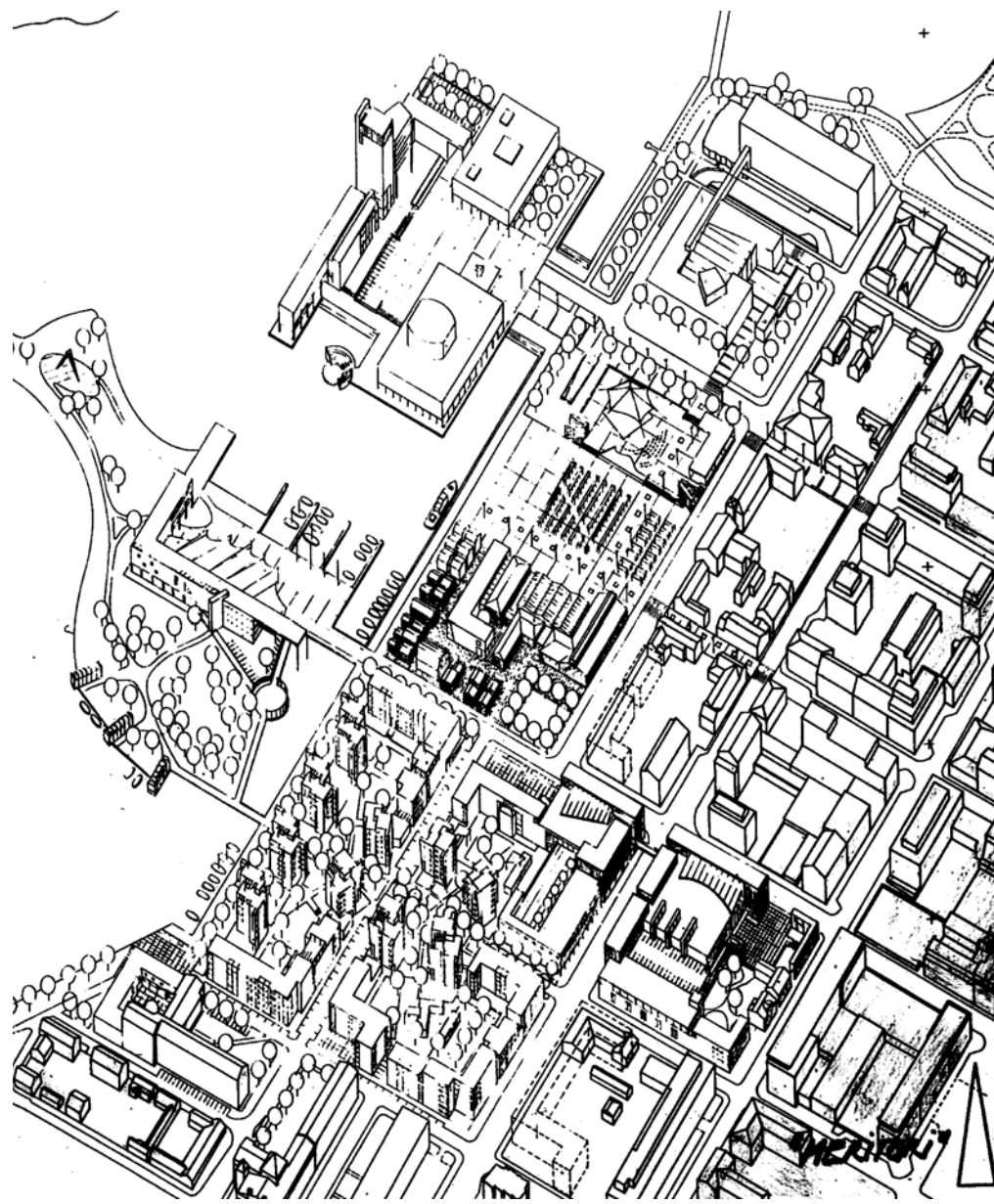
Meritullin kaavasta valitettiin ja alueen rakentaminen pääsi alkamaan vasta vuonna 1997, joka oli jo selvästi noususuhdannetta. Takala istui Meritullin tonttien luovutuksen aikana teknisessä lautakunnassa. Tuossa vaiheessa tiedostettiin jo, että alueen hintataso tulee nousemaan nopeasti ja keskusteltiin

keinottelun torjumisesta. Korkotuettujen omistusasuntojen luovutushinnat oli säädelty, mutta edelleen myyntiä ei rajoitettu. Odotettavissa olevien huomattavienkin pikavoittojen pelättiin johtavan asuntojen myyntiin tiskin alta sisäpiireille. Maanpuoleisen rantarivin vapaarahoitteisille omistusasunnoille vuokrattavien tonttien luovutus ilman kilpailutusta aiheutti myös keskustelua.

Meritullin rantalaituri kerää kesäiltoina sankoin joukoin kaupunkilaisia viettämään aikaa alueella, joten Meritulli on todistanut asemansa eräänä viimeisten vuosikymmenten onnistuneimmista kaupunkirakennuskohteista Pohjois-Suomessa. Kay Biergannsin ja Elli Maalismaan ahkeruudella ja tehtävälle antautumisella on varmasti osansa onnistumisessa. He mainitsevat myös tuolloisen kaupungingeodeetin Jaakko Mähösen sekä rakennusvalvonnan päällikön Tapani Mäkikyrön vaikuttaneen merkittävästi alueen laatutasosta kiinni pitämiseen.

Palkittu kilpailuehdotus "Graadin malja", tekijät: Jyri Haukkavaara, Eeva Kilpiö, Jukka Linko, Heikki Mäkinen, Tapio Saarelainen ja Jaakko Sutela.

Palkittu kilpailuehdotus "Meritori", tekijä: Kay Bierganns.

Hiironen. Kuva: Studio Juha Sarkkinen 2012.

Hiironen

Kay Bierganns siirtyi Meritullin suunnittelun jälkeen Oulun kaupungin palvelukseen. Kaupungin palveluksessa hän suunnitteli Ouluun useita onnistuneita asuntoalueita kuten Kaakurin keskuksen, Hiironen asuntoalueen sekä viime työnään Toppilansaaren asuntoalueen.

Hiirosesta Bierganns itse pitää eniten. Vuonna 1998 valmistuneen asemakaavan kantava ajatus oli, että metsä säilytetään asuntoyhtiöiden pihaille asti. Periaate pystyttiin viemään myös toteutukseen. Määräys oli, että pihaa ei saa käyttää työmaana varastoalueena. Hiironen onkin ehkä Suomen pisimmälle viety metsälähiö. Kadun puolella pihat rajattiin aidoilla,

joilla luotiin rauhoitettu suojavyöhyke ensimmäisen kerroksen asuntojen ja pääkadun välille. Hiironen asemakaavan mitoitus oli 770 asuntoa ja asukasmääräarvio n. 1500 asukasta

Kaikista suunnittelemistaan alueista Bierganns rakensi pienoismallit, jotka toimivat työmalleina koko suunnittelun ajan. Asemakaavan valmistuttuakin mallipohjalla oli käyttöä. Korttelien arkkitehtisuunnittelijat veloitettiin laatimaan kohteestaan korttelin kokoisen mallin, joka sijoitettiin rakennuslupatarkastelua varten aluemalliin.

Esa Kauppi oli kaikilla Biergannsinn suunnittelemissa alueilla rakennustarkastajana. Kaupilla oli Biergannsinn mukaan suuri merkitys alueiden toteuttamisessa. Yhteistyö oli loistava ja Kauppi pystyi välittämään Biergannsinn ajatukset toteutukseen saakka. Rakennussuunnittelun aloituskokousta Bierganns pitää erinomaisena oululaisena ideana. Siinä kun myös kaavoittajan ajatukset voidaan välittää rakennusten suunnittelijalle jo ennen kuin suunnittelijan ajatukset ovat ehtineet lukkiintua.

Katu on rakennuksin ja aidoin rajattu

Hiiosessa metsä tulee rakennusten seinään saakka.

Hiiosen pienoismalli.

Puulinnanmaa

Puulinnanmaa on valtakunnan mitassakin merkittävä 1990-luvun kaupunkisuunnittelun ihanteiden toteutuma. Aluetta voi pitää positiivisessa mielessä lama-ajan ja 1990-luvun ilmastotoherätyksen lapsena. Ilmastomuutos oli tullut 1990-luvulla yleiseen tietoisuuteen. IPCC:n ensimmäinen raportti ilmestyi vuonna 1990 ja toinen raportti vuonna 1995. Ensimmäisenkin raportin mukaan kasvihuonekaasujen päästöjä pitäisi välittömästi vähentää yli 60%:lla. Pohjoismaissa havahduttiin siihen, että metsäisissä maissa rakennettiin paljolti betonista ja puuta pidettiin vain pientalojen rakennusmateriaalina. Puurakentamisen edistämisestä tuli pohjoismaissa luonnollinen hiilidioksidipäästöjen vähentämistratkaisu.

Lamavuosina arkkitehtejä jäi sankoin joukoin työttömiksi. Niissä oloissa tutkimustoiminta alkoi kiinnostaa arkkitehteja. Oulun yliopiston puustudio syntyi tähän tarpeeseen. Studion aikaansaaminen oli pitkälti professori Jouni Koiso-Kanttilan ansiota. Toinen oleellinen tekijä oli Riihisäätiö, jolla oli rohkeutta lähteä rakennuttamaan uudenlaisia ja kokeellisia kohteita. Näin puustudio pääsi testaamaan puurakentamista myös käytännön toteutuksissa. Oulun puukerrostalorakentamisen aloitus oli vuonna 1977 Kaijonharjuun valmistunut 3-kerroksinen hissilinen puurakenteinen luhtitalo, Puukotka, joka suunniteltiin puustudion työnä.

Puukotkan jälkeen puustudiossa syntyi idea kokonaisen puutalokaupunginosan synnyttämisestä. Tämä oli rohkea harppaus aikana, jolloin Suomeen oli saatu pystyyn vasta muutama yksittäinen puukerrostalo. Jouni Koiso-Kanttila onnistui puhumaan puukaupungille alueen Oulun Linnanmaalta, mihin oli jo alustavasti luonnosteltu uutta asuntoaluetta.

1970-luvulla lanseerattu ”tiivis-matala” oli ilmastotavoitteiden myötä kokenut uuden tulemisen 1990-luvulla. Puulinnanmaalle haettiin perinteisten puutalokaupunkien olemusta. Kaupungin kanssa jouduttiin väentämään kättä katujen leveyksistä, jotka poikkesivat oleellisesti kaupungin vakiintuneista normeista. Myös tonttien tiukkuus aiheutti keskustelua. Asuntokorttelien pihoista tuli totuttua paljon tiiviimpiä, mikä johtui suuren autopaikkamäärän sijoittamisesta puutalokaupunki-ideaan.

Puulinnanmaankatu kesällä 2015. Vasemmalla As Oy Linnanneito, suunnittelija arkkitehti Kimmo Kuismanen.

Aitojen puukerrostalojen saaminen Puulinnanmaalle osoittautui kuitenkin vaikeaksi vielä 1990-luvulla. Puulinnanmaalla on tosiasiaa vain yksi puurunkoinen yli kaksikerroksinen kerrostalo. Muut kolmikerroksiset kerrostalot ovat betonirunkoisia ja vain vuorattu puulla. Paloturvallisuusvaatimukset johtivat myös siihen, että asuntojen sisätiloissa puuta ei juuri näy. Kaikista kompromisseista huolimatta Puulinnanmaata voi pitää kuitenkin onnistuneena puurakentamisen edelläkävijänä. Alueen suurimmat toteutuneet ansiot ovatkin ehkä kaupunkisuunnittelun puolella.

Puulinnanmaan aikaansaajina Risto Suikkari mainitsee Koiso-Kanttilan ohella teknisen toimen apulaiskaupunginjohtaja Jouko Punnoson, joka ajoi alueen toteuttamista sekä Jukka Kokkisen, joka myötävaikutti asemakaavan tiukkojen kaavamääräysten läpiviemiin.

Koiso-Kanttila oli puustudion kulta-aikana myös yliopiston apulaisrehtori, jossa asemassa hän pystyi sopimaan Puustudiolle verrattain laajoja projekteja. Myöhemmin Koiso-Kanttila joutui vastaamaan rohkeudestaan oikeudessakin osana Riihisäätiön muista toimista lähtenyt oikeusprosessia.

ASUKKAAT, DIREKTIIVIELÄIMET JA -KASVIT OHJAAMAAN KAUPUNKISUUNNITTELUA 2000-2015

*Asukkaiden Pro Kurtinhauta -liike sai torjutuksi Kurtinhaudan rakentamisaikkeen
Haukiputaan Martinniemen yleiskaavasta vuonna 2007.*

Asukkaat, direktiivieläimet ja -kasvit ja ohjaamaan kaupunkisuunnittelua 2000-2015

Meritullin aittarivistöön Uleåborg 1881-ravintolaan on 12.3.2015 kokoontunut joukko 2000-luvulla kaupunkisuunnittelun parissa toimineita arkkitehteja, Kay Bierganns, Antti Huttunen, Esa Paajanen, Risto Suikkari, Timo Vanhala sekä haastattelija Timo Takala.

Keskustelijat

Timo Vanhala on tehnyt koko työuransa kaavoituksen ja kaupunkisuunnittelun parissa. Jo opiskeluaikanaan Vanhala työskenteli kaavoitustehtävissä Oulun maanmittaus-toimistossa ja Suunnittelukeskus Oy:ssä, missä hän jatkoi vielä valmistuttuaan arkkitehdiksi Oulun Yliopistosta vuonna 1983. Vuodesta 1990 Vanhala toimi kaavoitusarkkitehtina Oulun kaupungin asemakaavoituksessa, mistä toimesta hän jäi eläkkeelle vuonna 2010. Vanhala on osallistunut Kaakkurin asumakunnan suunnitteluun ensimmäisten yleissuunnitelmaluonnoksien laatimisesta viimeisimpien asemakaavojen ohjaukseen.

Kay Bierganns on suorittanut arkkitehdin ja insinöörin tutkinnon Aachenissa Saksassa vuonna 1975 ja muutti Suomeen pian valmistuttuaan vuonna 1976. Vuodet 1979–1984 Bierganns työskenteli arkkitehtitoimisto Simo Järvinen- Eero Valjakalla. Sen jälkeen hän toimi kaavoittajana Anjalankosken kaupungilla 1984–1985 ja Vihdin kunnassa 1985–1990. Vihdin kunnassa toimiessaan Bierganns osallistui useisiin kaupunkisuunnittelualan kilpailuihin. Menestys kilpailuissa (Keravan keskus, Turun aurajoki, Paimion keskus, Porvoonjoen länsiranta) johti oman toimiston perustamiseen vuonna 1990. Toimisto toimi vuoteen 1997 asti. Menestys Oulun Meritullin aate-

kilpailussa vuonna 1992 ja Meritullin alueen suunnittelu vuosina 1993–1995 vaikutti siihen, että Bierganns siirtyi virkamieheksi Oulun kaupungin kaavoitukseen vuosiksi 1997–2005. Vuonna 2005 Bierganns siirtyi kaavoitusarkkitehdiksi Tampereen kaupungille, mistä tehtävästä hän jäi eläkkeelle vuonna 2014. Bierganns mielestä Oulu oli suunnittelijan kannalta loistava paikka. Tampere ei saanut häneltä niinkään kiittäviä mainintoja.

Antti Huttunen on valmistunut vuonna 1985 Oulun yliopistosta. Opiskeluaikanaan ja vielä vuoden ajan valmistuttuaankin Huttunen työskenteli rakennussuunnittelutehtävissä oululaisissa arkkitehtitoimistoissa. Vuodet 1986-1988 Huttunen työskenteli kaavoituksen ja maankäytön suunnittelutehtävissä Oulun kaupungilla ja Suunnittelukeskus Oy:n Oulun aluetoimistolla. Tältä ajalta on Suunnittelukeskus Oy:n työryhmän 1. palkinto pohjoismaisessa ideakilpailussa, Lentokenäntie ja ympäristö Oulunsalo-Kempele-Oulu vuonna 1995.

Vuodesta 1999 alkaen Huttunen on työskennellyt kuntien maankäytön ja rakentamisen ohjaustehtävissä Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskuksessa ja sen seuraajassa Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksessa. Virkatyön ohella Huttunen on viime vuosina osallistunut hyvällä menestyksellä kaupunkisuunnittelukilpailuihin. (1. palkinto Riihimäen Peltosaaren ideakilpailusta vuonna 2010 ja lunastus Lahden keskusta-alueen radanvarren ideakilpailussa vuonna 2012.)

Esa Paajanen on valmistunut arkkitehdiksi vuonna 2000. Kun 1990-luvulla yhdyskuntasuunnittelun professorina toimineelta Kaj Nymanilta ei juuri saanut käytännön opetusta, Paajanen ja hänen puolisonsa Paula Paajanen opiskelivat kaupunkisuunnittelua itseopiskeluna tekemällä kilpailuja. Vuonna 2003 he lähtivät Hollantiin vuodeksi työskentelemään sikäläisissä arkkitehtitoimistoissa ja opiskelemaan sitä kautta asuntoaluesuunnittelua.

Vuonna 2006 Paajanen perusti neljän samanikäisen kollegansa kanssa arkkitehtitoimiston, Linja Arkkitehdit Oy:n. Toimisto on osallistunut useisiin kaupunkisuun-

nittelualan kilpailuihin. Kilpailumenestys on ollut myös huomattava, sijoituksissa useampia kärkisijojakin. Tästä huolimatta kilpailut ovat tuottaneet niukasti toimeksiantoja. Kilpailumenestys on toki vaikuttanut laatupisteytykseen tarjouskilpailuissa, mitä kautta toimistolla on ollut kaiken aikaa myös kaavoitustöitä. Isoimmat työt tältä alalta ovat Oulun Hiukkavaaran Kivikkokangas sekä Pateniemen sahan alue.

Risto Suikkari on valmistunut arkkitehdiksi vuonna 1991 Oulun yliopistosta. Jo opiskeluaikana Suikkari aloitti työskentelyn rakennussuunnittelutehtävissä sekä maankäytön suunnittelun parissa eri toimistoissa sekä opiskelijatoverien kanssa perustetussa yrityksessä. Kilpailumenestystä tuli mm. Peräseinäjoen Kalajär-

ven virkistysalueen kutsukilpailussa sekä Kauhajoen keskustan yleisessä aatekilpailussa vuonna 1987 (1. palkinnot) sekä Valtatien 3 ideakilpailussa vuonna 1996 (lunastus). Vuodet 1997-2005 Suikkari toimi Oulun yliopiston arkkitehtuurin osastolle perustetussa Puustudiossa projekti- ja tutkimustehtävissä, osallistuen mm. Puulinnanmaan modernin puukaupunkihankkeen kehitys- ja suunnittelutyöhön. Vuodesta 2006 vuoteen 2012 Suikkari toimi Oulun yliopiston arkkitehtuurin osastolla yhdyskuntasuunnittelun opettajana. Hän suoritti tekniikan lisensiaatin tutkinnon vuonna 2007. Elokuusta 2013 lähtien Suikkari on työskennellyt Ylivieskan kaupunginarkkitehtina päävastuualueena maankäyttö ja kaavoitus.

Kellon Kiviniemen täydennysrakentamisen vaihtoehtoja tutkitaan työryhmissä Kiviniemen koululla 25.2.2013. Oulun kaupungin asemakaava-arkkitehti Anne Olsbo toinen vasemmalta.

Rakennuslain uudistus muutti työtapoja

Vuosituhanen alussa astui voimaan uusi maankäyttö- ja rakennuslaki, joka muutti kaavoituskäytäntöjä. Vuorovaikutus asukkaiden ja muiden osallisten kanssa tuli entistä painavampaan rooliin. Asukkaiden tiedonsaantia parannettiin osallistumis- ja arviointisuunnitelman avulla. Kaavojen pohjaksi edellytettiin asiantuntijavoimin tehtyjä selvityksiä. Aluksi korostuivat ennen kaikkea luontoselvitykset direktiivilajeineen. Myöhemmin tuli kuvaan mukaan myös rakennuskulttuuri-inventoinnit, meluselvitykset ja sosiaalisten vaikutusten arviot. Uusi lainsäädäntö lisäsi työllisyyttä erityisesti selvitysten tekijöiden puolella. Kulttuuriympäristön inventoinnit työllistivät myös arkkitehteja ja arkkitehtiopiskelijoita. Eteläisemmässä Suomessa erityisesti liito-oravasta tuli kaavojen muotoa saneleva eläin. Pohjois-Suomessa direktiivilajien vaikutus kaavojen muotoiluun on ollut vähäisempää.

Keskustelijoiden näkemykset lain uudistuksen vaikutuksista ovat jossain määrin poikkeavia. Antti Huttunen vaihtoi lain muutoksen aikoihin konsulttitehtävistä lainkäytön ohjaustehtäviin. Huttunen ei ole nähnyt suurta muutosvaikutusta. Tärkein oli yleiskaavan ja nimenomaan oikeusvaikutteisten yleiskaavojen nousu merkittävään rooliin. Huttunenkin myöntää muiden keskustelijoiden havainnon, että sektoriviranomaiset löysivät uuden lain mahdollisuutena laadittua kuntien kustannuksella alansa perustutkimusta. Ympäristökeskukset ja sittemmin ELY-keskukset noudattivat liian kriittikittömästi näitä sektoriviranomaisten toiveita. Etenkin yleiskaavoissa selvitysten määrä on noussut usein kohtuuttomaksi ja jopa yleiskaavojen ajantasaistamisen esteeksi.

Oulun kaupungilla lain muutoksen molemmiin puolin työskennellyt Timo Vanhala ei myöskään ole kokenut kovin suuria muutoksia työskentelyyn lain muutoksen vaikutuksesta. Oulussa selvityksiä oli laadittu jo aiemminkin ja myös osallistumistapoja oli jo vähitellen kehitetty maankäyttö- ja rakennuslain suuntaan. Virka-arkkitehdin näkökulmasta huomattavasti suurempi muutos oli siirtyminen konsulttien käyttöön. 2000-luvun alun It-boomissa Oulussa tarvittiin nopeasti laajoja työpaikka- ja asuntoalueita. Virkakuntaa ei haluttu lisätä, vaan näitä kiireellisiä tehtäviä kilpailutettiin kokonaispaketteina arkkitehti- ja insinööritoimistojen ryhmille. Suuren kuntaliitoksen myötä konsulttien käyttö on sittemmin vakiinnuttanut paikkansa. Ouluun liittyneet kunnat olivat käyttäneet paljonkin konsultteja kaavoitustöissä eikä tässäkään vaiheessa haluttu lisätä virkamieskuntaa laajentunutta tehtäväkenttää vastaavaksi.

Keskustelijat ovat yhtä mieltä siitä, että vuorovaikutukseen kuluu nykyään enemmän työaikaa kuin ennen lain uudistusta. Käsitykset kuitenkin eroavat kun keskustellaan siitä, olivatko uudet vuorovaikutussäännökset koko kaavaprosessin kannalta myönteisiä vai kielteisiä. Biergannsin mielestä laissa oleva vuorovaikutusvelvoite on lisännyt valitusherkkyyttä. Takalan mielestä lain edellyttämä runsas vuorovaikutus ja erityisesti osallistumis- ja arviointisuunnitelman mukanaan tuoma aikainen tiedon saanti ovat helpottaneet työtä ja vähentäneet valituksia. Lain alkuvuosina muutamissa kunnissa vallan mahdista kuitenkin sokeuduttiin ja yritettiin runtata läpi huonoja ja suorastaan laittomia kaavoja mikä tietenkin johti valituksiin.

Huttunen on työssään nähnyt, että valitusten määrä on 2000-luvulla lisääntynyt. Hänen mukaansa

Oulun rautatieasema-alueen eteläpää 29.9.2004.

valitusten lisääntyminen ei kuitenkaan ehkä johdu maankäyttö- ja rakennuslaista vaan siitä, että ihmiset ovat valistuneempia ja valitusten tekeminen on tullut helpommaksi. Tällä hetkellä tuulivoimakkaavat aiheuttavat Pohjois-Pohjanmaalla selvästi eniten valituksia. Tämä taas on seurausta määräaikaisen tuen aiheuttamasta tuulivoima-alan kilpajuoksusta.

Rakennussuojelu kärsijänä

Keskustelijat ovat kokeneet, että maankäyttö- ja rakennuslain myötä tullut valvontavallan siirtyminen oikeusasteille on muuttanut rakennussuojelun tilannetta huonommaksi.

Esimerkkinä toimii Oulun asema-alueen kohtelu. Asema-alueelle tehtiin perusteellinen rakennuskulttuurin selvitys. Tältä osin selvitykset ovat hyvinkin riittävät. Maankäyttö- ja rakennuslakia tulkitaan kuitenkin niin, että kunta voi vapaasti harkita noudattaako selvitysten

suosituksia vai ei. Kun Oulun kaupunki päätti purkaa lähes koko asema-alueen, oikeusasteet katsoivat tämän harkinnan kuuluvan kunnan toimivaltaan.

Toppilansalmen pohjoisranta on valtakunnallisesti arvokas alue, mutta siitä ei jää jäljelle kuin vähäisiä fragmentteja. Kay Bierganns on tilanteesta surullinen. Hän kertoo, että Toppilansalmen eteläpuolisen alueen suunnittelussa hän suuntasi poikkikadut nimenomaan pohjoisrannan säilytettäväksi ajateltuja myllyjä kohti. Kun nämä rakennukset puretaan kaavan perusteilta putoaa pohja pois.

Ylivieskan asema-alueen rakennuskannan suojelu on ollut ikuisuusongelma lain muutoksista riippumatta. Vanhankin lain keinot olivat vähissä, jos kunnalla ja maan omistajalla oli tahto jättää alue heitteille. Nyt Suikkari pyrkii hakemaan kompromissia, jolla huonoon kuntoon päässeestä alueesta edes osa säilyisi.

Oulunportin keskellä oleva kiertoliittymä 5.7.2015.

It-boomi kiehui yli Oulun seudulla

Nokia Oyj:n nousu matkapuhelinjätiksi 2000-luvun vaihteessa siivitti Oulun seudun ennennäkemättömään nousuun. IT-boomi tuotti kiireitä arkkitehtitoimistoihin. Tuolta ajalta jäi pöytälaati-koihin monia toteutumattomia unelmia, työpaikka-alueita sekä pääkonttorisuunnitelmia ja kauppakeskussuunnitelmia.

Rajatonta shoppailua

2000-luvun alkuvuosikymmenellä ostosten tekeminen koettiin tärkeäksi ajanvietteeksi ja kaupan tilantarve vaikutti rajattomalta. Kiiminkiin suunniteltiin 100 000 kerrosalaneliömetrin kokoista kopiota Lempäälään rakennetusta Ideaparkista. Kiimingin kunnanvaltuusto hyväksyi esisopimuksen ja maa-alueen kaupan elokuun alussa 2008. Ideaparkia varten laadittiin myös asemakaavan muutos, jota ei kuitenkaan viety valtuuston hyväksyttäväksi ennen kuin hanke raukesi vuonna 2010. Airix-ympäristön Oulun toimistoa työllisti Kiimingin ideaparkin rinnalla myös Pieksämäelle suunniteltu saman suuruinen Ideapark. Kempeleen kunta suunnitteli mittavaa kaupan keskittymää, ”Zatelliittia”. Oululainen kilpailija oli 70 000–90 000 kerrosalaneliömetrin Ritaportti, jonka suunnittelu käynnistettiin vuonna 2006. Tätä hanketta ei ole virallisesti haudattu, vaan ainoastaan lykätty.

Oulunportti

Yliopiston läheisyyteen perustettu teknologiakylä näytti täyttyvän vauhdilla. Kaakkurin alueelta oli juuri lunastettu laajoja maa-alueita, joista osa ei soveltunut liikennemelun vuoksi asuntoalueeksi. Niinpä oli luontevaa suunnitella teknologiakylälle eteläinen vastine tasapainottamaan Oulun kaupunkirakennetta. Työhön ryhdyttiin kiireellä, minkä vuoksi työ tilattiin konsulttityönä Arkkitehtitoimisto Laatiolta, missä työstä vastasi arkkitehti Jari Kuorelahti.

Oulunporttiin kaavoitettiin vuonna 2002 toimistotilaa 230 000 kerrosneliömetriä. Teknologia-yhtiö Apple julkaisi ensimmäisen iPhone:n 29. kesäkuuta 2007. Vaikka puhelin muistutti suuresti Oulussa vuonna 2003 koesarjana tuotteeksi saatua MyDeviceä, ei lanseerauksen merkitystä tuolloin vielä tiedostettu. Oulunportin alueelle rakennettiin vuoden 2008 tienoilla kunnallistekniikka ja suurin osa kaduista päällystettyä vaille valmiiksi.

Pohjoiseen teknologiakylään, Oulunporttiin ja Oulunsalon lentokenttäkaupunkiin kaavoitettiin 2000-luvun alkuvuosikymmenellä teknologiatyöpaikoille suunnattua toimitilaa yhteensä 420 000 k-m², mistä on toteutunut n. 60 000 k-m² pohjoiseen teknologiakylään ja n. 20 000 k-m² Oulunsaloon.

Oulunportin havainnekuva, Arkkitehtitoimisto Laatio Oy.

Toppilansaaren asemakaavan havainnekuva, Kay Bierganns

Toppilansaari

IT-boomi siivitti 2000-luvun alkuvuosikymmeninä Ouluun uudet laajat omakotivaltaiset alueet, Kaakkurin ja Ritaharjun. Samalla vuosikymmenellä alkoi kuitenkin myös kerrostalorakentaminen useilla keskustan lähialueilta vapautuneilla entisillä teollisuus- ja varastoalueilla, kuten Alppilassa, Välväniellä, Värtönrannassa, Merijalinnassa, Koskeniskassa ja Toppilansaarella.

Toppilansalmen kaavakilpailu järjestettiin vuonna 1999. Pääpalkinnon sijasta kilpailussa jaettiin kaksi kakkospalkintoa. Palkinnoista toisen sai Matti Jääskö ja toisen työryhmä Kaisa Äijö ja Aleksi Myyryläinen.

Kilpailun tuottaman laihahkon tuloksen vuoksi Oulun kaupunki katsoi parhaaksi laatia kaavan virkatyönä. Virastossa tehtävän saivat Kay Bierganns ja Timo Lajunen. Bierganns oli perehtynyt tehtävään jo palkintolautakunnan sihteerinä. Salmen eteläpuolen asemakaava syntyi kohtalaisen ripeästi vuosina 2000–2003, niin että Toppilansaarella voitiin järjestää asunomessut jo vuonna 2005. Asunomessualue loi hyvät suuntaviivat jatkorakentamisenkin laatutasolle.

Valmistuttuaan alueelle mahtuu n. 1400 asuntoa ja lähes 3000 asukasta.

Pääkadun puolelta korttelit on rajattu rakennuksin tai tiilaidoin. Rakennusten suunnittelijat vasemmalta oikealle Arkkitehdit m3 Oy, Juhani Romppainen. Tornitalo ja oikeanpuoleiset rivitalot Arkkitehtiryhmä A6 Oy Kuva: Timo Lajunen 2007.

Pihan puolella ensimmäisen kerroksen asunnoilla on parhaissa tapauksissa rivitalotyyppiset pihat, kuten tässä arkkitehti Kimmo Kuismasen suunnittelemissa As Oy Merikapteenissa. Kay Biergannsin mielestä tässä kohteessa rakennussuunnittelija on oivallisesti jalostanut asemakaavan periaatteet hyväksi asuin ympäristöksi ja kaupunkikuvaksi..